

**Program opieki nad zabytkami
Miasta i Gminy Skarszewy**
na lata 2009-2012

Opracowany przez zespół

**WGS84 Polska Sp. z o.o.
ul. Puławska 100
02-620 Warszawa**

www.wgs84.pl

Spis treści

1. Wstęp.....	2
1.1. Podstawa prawna.....	4
1.2. Cele opracowania <i>Programu</i>	4
2. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	5
3. Zgodność <i>Programu</i> z krajowymi, wojewódzkimi i powiatowymi dokumentami programowymi ..	9
3.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013	9
3.2. Założenia do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	10
3.3. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego	11
3.4. Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013	12
3.5. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego	13
3.6. Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Pomorskim na lata 2004-2013	14
3.7. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010.....	15
3.8. Strategia rozwoju powiatu starogardzkiego na lata 2003-2013.....	16
4. Ogólna charakterystyka zasobów dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy Skarszewy	17
4.1. Obiekty nieruchome objęte ochroną prawną	19
4.1.1. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego	19
4.1.2. Obiekty uznane za pomniki historii i parki kulturowe	42
4.1.3. Ochrona ustalona w planach zagospodarowania przestrzennego	42
4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	44
4.3. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.....	44
4.4. Zasoby muzealne.....	45
5. Cele i planowane działania w zakresie opieki nad zabytkami	45
5.1. Zadania w zakresie opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy	46
5.2. Kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami.....	48
6. Monitoring procesu realizacji <i>Programu</i>	51
7. Potencjalne źródła finansowania realizacji <i>Programu</i>	53
8. Podsumowanie	63
9. Źródła danych	66

1. Wstęp

Miasto i Gmina Skarszewy położone są w województwie pomorskim w powiecie starogardzkim. Niemiecka nazwa miasta Skarszewy: „Schöneck” pochodzi od słów „schön” - piękny i „ecke” – kąt, oddając w pełni walory turystyczno - krajobrazowe gminy, położonej w najbardziej malowniczym zakątku Pojezierza Kociewskiego na łagodnie opadającym w kierunku południowym wzgórzu morenowym, które oplata meandrująca rzeka Wietcisa - największy dopływ Wierzycy.

Gmina Skarszewy obejmuje tereny Kociewia, obszaru niezwykle atrakcyjnego turystycznie. Na jego atrakcyjność wpływają: czysta, nieskażona przyroda, liczne jeziora, rzeki, pomniki przyrody, duże kompleksy leśne z bogactwami natury, a zwłaszcza dwa obszary chronionego krajobrazu - dolin rzek Wierzycy i Wietcisy. Tworzą one przepiękne drogi wodne wykorzystywane w turystyce jako doskonałe trasy spływów kajakowych. Poza tym krajobraz gminy urozmaicają liczne jeziora i naturalne stawy, spośród których do największych należą: Jezioro Godziszewskie, Krawusińskie, Rokitki, Margiel Wielki, Kamierowskie, Borówno Wielkie oraz Szczodrowski Młyn. Charakteryzują się one unikalną roślinnością i zróżnicowanymi warunkami. Sprzyja to rozwojowi turystyki i budowie ośrodków wypoczynkowych.

Powierzchnia gminy wynosi 16.912 ha, a obszar administracyjny miasta to 962 ha. Miasto Skarszewy leży w środkowej części gminy przy drodze wojewódzkiej Godziszewo - Kościerzyna. Gminę Skarszewy zamieszkuje około 14.000 mieszkańców z czego 50,3% stanowią kobiety, a 49,7% mężczyźni. Lasy stanowią 27,6% powierzchni gminy, a tereny rolne - 45,6%.

Dla rozwoju gminy decydujące znaczenia ma historia Skarszew oraz tradycja Kociewia, a zwłaszcza umiejętność zachęcania mieszkańców gminy do zapoznania się z historią okolicy oraz uzasadnienie historyczne dla wykreowanych imprez o charakterze regionalnym i międzynarodowym.

W zamierzeniach polityka w dziedzinie opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy Skarszewy ma prowadzić do konsekwentnego i planowego realizowania kompetencji władz lokalnych poprzez włączenie dziedzictwa kulturowego w obszar zainteresowania działalności gminy oraz szczególnej dbałości o krajobraz kulturowy regionu. Polityka ta powinna się przejawiać w dążeniu do zachowania charakterystycznych elementów zabytkowych i przyrodniczych regionu, a także rewaloryzacji przekształconych cennych elementów dziedzictwa kulturowego ze szczególnym uwzględnieniem propagowania tradycyjnych form i cech architektury

regionalnej. Podnoszenie walorów zabytkowych ma na celu ich wykorzystanie w promocji kultury i dla rozwoju turystyki w regionie.

Poszanowanie tradycji historycznej i utożsamianie się z krajobrazem kulturowym Ziemi Skarszewskiej jest niezbędnym warunkiem podjęcia i przeprowadzenia prac rewaloryzacyjnych, mających na celu zachowanie i promocję dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy Skarszewy.

Dokument *Programu opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy* składa się z ośmiu rozdziałów:

- 1 **Wstęp**, w którym omówione zostały podstawy prawne opracowania *Programu* oraz cele jego realizacji.
- 2 **Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami**, w którym opisany został stan prawny w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
- 3 **Zgodność *Programu* z krajowymi, wojewódzkimi i powiatowymi dokumentami programowymi**, gdzie omówione założenia dokumentów krajowych, wojewódzkich i powiatowych zostały uwzględnione w *Programie opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy*.
- 4 **Ogólna charakterystyka zasobów dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy Skarszewy**, w którym przedstawiono zabytki nieruchome, ruchome, archeologiczne i zasoby muzealne Skarszew oraz zaprezentowano przestrzenne rozmieszczenie zabytków wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego.
- 5 **Cele i planowane działania w zakresie opieki nad zabytkami**, gdzie zostały określone priorytety i kierunki planowanych działań w zakresie opieki nad zabytkami.
- 6 **Monitoring procesu realizacji *Programu***, w którym zaproponowano wskaźniki oceny wdrażania *Programu*.
- 7 **Potencjalne źródła finansowania realizacji *Programu***, w którym wskazano potencjalne źródła pozyskania wsparcia finansowego na realizację zadań z zakresu opieki nad zabytkami ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku, Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013 oraz Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

8 Podsumowanie.

Program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy, stanowi jeden z elementów wdrażania polityk przestrzennych i jako taki powinien stanowić podstawę do istotnej poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego gminy poprzez określenie kierunków działań w zakresie opieki nad zabytkami. Środkiem prowadzącym do tego celu jest ustalenie w programie uwarunkowań i działań ochronnych wobec środowiska kulturowego oraz edukacyjnych i wychowawczych wobec lokalnej społeczności.

1.1. Podstawa prawna

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) powinien sporządzić na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Ponadto ustawa określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.

Do zadań własnych gminy zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt. 9 *ustawy z dnia 8 marca 2001 r. o samorządzie gminnym* należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym w szczególności w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Podstawą do opracowania *Programu opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy* była gminna ewidencja zabytków wykonana przez zespół WGS84 Polska Sp. z o.o. oraz umowa zawarta 2 września 2008 r. pomiędzy Gminą Skarszewy i WGS84 Polska Sp. z o.o.

1.2. Cele opracowania Programu

Celem opracowania *Programu opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy* zgodnie z zapisami *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* jest:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy,
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody

- i równowagi ekologicznej,
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
  4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
  5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
  6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
  7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

2. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Podstawowym aktem prawnym regulującym zasady ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce jest *ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*.

Definicja zabytku

Zgodnie z art. 3 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, zabytkiem jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Ochrona zabytków

Ochrona zabytków w myśl zapisów art. 4 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

1. zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych, które umożliwiają, trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
2. zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
3. udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
4. przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków

- za granicę,
5. kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
  6. uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkami

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności na zapewnieniu warunków:

1. naukowego badania i dokumentowania zabytku,
2. prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
3. zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
4. korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
5. popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Zgodnie z art. 6 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. Ochronie mogą także podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Zabytki nieruchome

Zabytki nieruchome stanowią w szczególności:

1. krajobrazy kulturowe,
2. układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane,
3. dzieła architektury i budownictwa,
4. dzieła budownictwa obronnego,
5. obiekty techniki, w szczególności kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe,
6. cmentarze,
7. parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni,
8. miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome

Zabytki ruchome stanowią w szczególności:

1. dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
2. kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
3. numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery,
4. wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, które dokumentują poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
5. materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 *ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach*,
6. instrumenty muzyczne,
7. wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne,
8. przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne to w szczególności:

1. pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa,
2. cmentarzyska,
3. kurhany,
4. relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Formy ochrony zabytków

Ustawowymi formami ochrony zabytków są:

1. wpis do rejestru zabytków,
2. uznanie za pomnik historii,
3. utworzenie parku kulturowego,
4. ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Rejestr zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa pomorskiego prowadzi Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku. Sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków określono w *rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej*,

wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granic´ niezgodnie z prawem.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za **pomnik historii** zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice.

Park kulturowy może zostać utworzony zgodnie z art. 16 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* przez radę gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Park kulturowy może powstać w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami powinna zostać uwzględniona m.in. przy sporządzaniu strategii rozwoju gmin, **studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin** oraz przy opracowywaniu **miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego** (art. 18 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*). W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (art. 19 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*) powinna zostać uwzględniona w szczególności ochrona:

1. zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
2. innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
3. parków kulturowych.

Pozostałe akty prawne regulujące kwestie ochrony zabytków

Wśród pozostałych aktów prawnych regulujących kwestie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wymienić należy:

1. *Ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska*, Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150, z późn. zm.
2. *Ustawę z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody*, Dz. U. Nr 92, poz. 880, z późn. zm.
3. *Ustawę z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami*, Dz. U. z 2000 r. Nr 46, poz. 543 z późn. zm.
4. *Ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu*

- przestrzennym*, Dz. U. Nr 80, poz. 717
5. *Ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane*, Dz. U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118, z późn. zm.
  6. *Ustawę z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach*, Dz. U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.
  7. *Ustawę z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach*, Dz. U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.
  8. *Ustawę z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach*, Dz. U. z 2002 r. Nr 171, poz. 1396 z późn. zm.

3. Zgodność Programu z krajowymi, wojewódzkimi i powiatowymi dokumentami programowymi

Przy opracowaniu *Programu opieki nad zabytkami dla Miasta i Gminy Skarszewy* uwzględniono zapisy dokumentów na poziomie krajowym (*Narodowa Strategia Rozwoju Kultury 2004-2013*, tezy do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami), wojewódzkim (*Strategia rozwoju województwa pomorskiego*, *Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013*, *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego*, *Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Pomorskim na lata 2004-2013*, *Program Opieki nad zabytkami w Województwie Pomorskim na lata 2007-2010*) oraz powiatowym (*Strategia rozwoju powiatu starogardzkiego na lata 2003-2013*).

Program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy na lata 2009-2012 jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi przez krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty programowe.

3.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013

Misją *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2013* przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. jest zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów. Celem strategicznym strategii jest zrównoważenie rozwoju kultury w regionach poprzez m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków.

W *Uzupełnieniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*, przyjętej w dniu 14 czerwca 2005 r., rozszerzono cele strategii, wprowadzono system jej realizacji, monitorowania i ewaluacji. Jednym z proponowanych kierunków działań jest ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego poprzez kompleksową rewaloryzację zabytków oraz obiektów przemysłowych i powojkowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne, a także inne cele społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, budowa i rozbudowa sieci informatycznych w celu promocji potencjału kulturowego regionów, inwentaryzacja i digitalizacja zabytków dziedzictwa ruchomego i nieruchomego oraz ich promocja.

Jako podstawowe wskaźniki monitoringu i ewaluacji *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020* w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego uznano:

- a) liczbę zabytków ruchomych i nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków,
- b) liczbę obiektów zrewitalizowanych i odnowionych,
- c) wartość odnowionych zabytków kultury.

Instrumentem realizacji strategii jest *Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2013*. Wśród najważniejszych celów strategicznych państwa w zakresie ochrony zabytków wymieniono:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami,
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej,
- ograniczenia uznaniowości konserwatorów poprzez nałożenie na nich odpowiedzialności za postępowanie niezgodne z prawem,
- intensyfikacja ochrony i upowszechnianie dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

3.2. Założenia do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Tezy do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zatwierdzone w dniu 10 maja 2004 r. przez Ministra Kultury Waldemara Dąbrowskiego. Założenia zostały opracowane przez specjalny zespół Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury pod przewodnictwem prof. dr hab. Bogumiły Rouby. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami powinien określić cele

i kierunki działań oraz zadania, podejmowane w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Celem opracowania krajowego programu jest wzmocnienie ochrony i opieki nad istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. W tezach do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wyznaczone zostały następujące cele działań w zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami:

- a) pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych, ruchomych i dziedzictwa archeologicznego,
- b) objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki,
- c) pełna ocena stanu krajowego zasobu pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa,
- d) ocena stanu służb i możliwości wypełniania całokształtu zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami
- e) ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach,
- f) udoskonalenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.

3.3. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego

W *Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego*, stanowiącej załącznik do uchwały nr 587/XXXV/05 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 18 lipca 2005 roku w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego, przyjęto horyzont czasowy do 2020 r. Strategia obejmuje 14 celów strategicznych ujętych w ramach trzech priorytetów: konkurencyjność, spójność i dostępność.

W diagnozie stanu województwa pomorskiego jako wartości regionalne uznano kulturę i tożsamość, a w szczególności wskazano, iż dziedzictwo kulturowe województwa stanowi duży i nie do końca wykorzystany potencjał regionu, a dostęp do dóbr i usług kultury na wsi jest ograniczony.

Województwo pomorskie wyróżnia oryginalna wielokulturowość, stanowiąca mieszankę dziedzictwa polskiego (w tym kaszubskiego, kociewskiego i kresowego), hanzeatyckiego, ukraińskiego i innych. Jej materialnym odzwierciedleniem są liczne zabytki i obiekty kulturalne. Brakuje jednak spójnej i konsekwentnie realizowanej promocji wykorzystania dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia świadomości historycznej

i tożsamości regionalnej oraz podniesienia atrakcyjności osiedleńczej, turystycznej i inwestycyjnej regionu.

Wizją województwa pomorskiego w 2020 r. jest posiadanie statusu znaczącego partnera w Regionie Morza Bałtyckiego - regionu czystego środowiska, wysokiej jakości życia, rozwoju opartego na wiedzy, umiejętnościach, aktywności i otwartości mieszkańców, silnej i zróżnicowanej gospodarki, partnerskiej współpracy, atrakcyjnej i spójnej przestrzeni, a także kultywowania wielokulturowego dziedzictwa oraz tradycji morskich i solidarnościowych. Województwo pomorskie ma stać się regionem:

- **konkurencyjnym**, włączonym do międzynarodowej sieci przepływu informacji, wiedzy i kooperacji naukowej, gospodarczej i kulturalnej, stanowiącym atrakcyjne miejsce dla inwestorów, turystów, studentów, naukowców, a także obecnych i potencjalnych mieszkańców,
- **spójnym** zgodnie z zasadą „jedność w różnorodności” poprzez tożsamość budowaną na fundamencie poszanowania bogatej spuścizny historycznej oraz tradycji, dorobku i dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiśla i Żuław oraz innych części regionu,
- **dostępnym**, zapewniający wysoki standard życia, dobrą jakość środowiska przyrodniczego i kulturowego, a także bezpieczeństwo powodziowe i energetyczne oraz oferujący wyrównany dostęp do wysokiego poziomu świadczeń i usług w sferach: edukacji, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa publicznego, pomocy społecznej, kultury, sportu i rekreacji.

3.4. Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013 został przyjęty przez Zarząd Województwa Pomorskiego w dniu 2 października 2007 r. Jego celem strategicznym jest poprawa konkurencyjności gospodarczej, spójności społecznej i dostępności przestrzennej województwa przy zrównoważonym wykorzystaniu specyficznych cech potencjału gospodarczego i kulturowego regionu oraz przy pełnym poszanowaniu jego zasobów przyrodniczych.

W ramach osi priorytetowej 3: *Funkcje miejskie i metropolitalne*, osi priorytetowej 6: *Turystyka i dziedzictwo kulturowe* oraz osi priorytetowej 8: *Lokalna infrastruktura podstawowa* przewidziane zostały działania, polegające m.in. na ochronie dziedzictwa kulturowego.

3.5. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego

W dniu 30 września 2002 r. uchwałą nr 639/XLVI/02 Sejmik Województwa Pomorskiego przyjął *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego*. Zgodnie z kierunkami wytyczonymi w *Planie* kształtowanie harmonijnej struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa będzie realizowane w długim horyzoncie czasowym z zachowaniem zasady ochrony i utrzymania równowagi środowiska przyrodniczego i integralnej ochrony wartości przyrodniczych, kulturowych i krajobrazu.

Celem polityki przestrzennej w zakresie ochrony zasobów i walorów środowiska kulturowego jest wspieranie różnorodności kulturowej regionu oraz zachowanie dziedzictwa historycznego. Aby lepiej chronić potencjał kulturowy województwa i jego odpowiednie wykorzystanie dla rozwoju rekreacji i turystyki wskazano miejsca szczególnie predestynowane do utworzenia parków kulturowych. Nie obejmują one obszaru miasta i gminy Skarszewy.

Gmina Skarszewy położona jest w obrębie regionu historyczno-kulturowego Kociewie Polne, mikroregion Skarszewy. Teren ten został uznany za obszar o szczególnych walorach dziedzictwa kulturowego.

W *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego* wskazano m.in. następujące kierunki ochrony i kształtowania walorów krajobrazów stanowiących o tożsamości regionu:

1. Zachowanie i ochrona najbardziej wartościowych, nieprzekształconych zespołów i fragmentów krajobrazów wraz z panoramami widokowymi i wnętrzami architektoniczno-krajobrazowymi tych terenów.
2. Rekultywacja, rewaloryzacja i restytucja elementów przyrodniczych i architektonicznych, mające służyć podtrzymaniu lub odtworzeniu walorów krajobrazowych.
3. Ochrona otwartego krajobrazu kulturowego (rolniczego) o szczególnych wartościach kulturowych i walorach kompozycyjnych.
4. Wspieranie działań służących umacnianiu tożsamości regionalnej z zachowaniem różnorodności tradycji, dorobku i dziedzictwa historycznego kaszubskiego, kociewskiego, żuławskiego i innych.
5. Łączenie ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego poprzez ochronę krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z historycznym założeniem architektonicznym, zachowanie i odtwarzanie dawnych układów i funkcji terenów zielonych w ich pierwotnym kształcie wraz z infrastrukturą, rewaloryzację parków pod kątem zwiększenia

ich atrakcyjności jako miejsc wypoczynku.

6. Zachowanie historycznych układów osadniczych oraz ich związków z drogami lądowymi i wodnymi.
7. Propagowanie tradycyjnych form architektury wiejskiej w zakresie bryły, detalu architektonicznego i materiałów wykończeniowych.

W *Raporcie o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego* przyjętym przez Zarząd Województwa Pomorskiego w dniu 18 kwietnia 2006 r. wskazano strefy wymagające szczególnej uwagi dotyczącej ochrony dóbr kultury. Wśród wymienionych stref na uwagę zasługuje Kociewie. Na terenach tych obserwuje się zanik tradycyjnych form budownictwa oraz degradację krajobrazu przez wprowadzanie obiektów dysharmonijnych i naruszanie utrzymywanej przez wieki struktury podziału gruntów.

3.6. Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Pomorskim na lata 2004-2013

Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Pomorskim na lata 2004-2013 została przyjęta uchwałą nr 327/XXIII/04 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 17 maja 2004 r. W założeniach i celach strategicznych w zakresie turystyki w województwie pomorskim uwzględniono priorytet 3: *Tworzenie markowych produktów turystycznych*. Zakłada on wykorzystanie bogactwa dziedzictwa kulturowego Pomorza, które sprzyja rozwojowi infrastruktury turystycznej oraz stanowi podstawę do podniesienia atrakcyjności turystycznej regionu.

Należy podkreślić, iż w wyniku debat społecznych przy opracowaniu bilansu strategicznego rozwoju turystyki w województwie pomorskim sformułowano główne obszary problemowe w zakresie rozwoju turystyki w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego i zabytków w regionie Kociewia. Pośród nich wymienić należy:

- brak wyrazistego wizerunku turystycznego województwa pomorskiego,
- niewykorzystanie turystyczne wielu walorów (np. rzek, jezior, zabytków),
- problem obszaru tranzytowego, polegający na kwestii zainteresowania osób przejeżdżających regionem Kociewia.

3.7. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010, stanowi załącznik do uchwały nr 72/VI/07 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 26 lutego 2007 r. Głównym celem *Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010* jest włączenie problematyki opieki nad zabytkami i ochrony zabytków do zadań strategicznych województwa.

Celem strategicznym Programu jest zachowanie dziedzictwa kulturowego Pomorza, służące budowaniu tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej województwa. Cel ten ma być realizowany w ramach trzech priorytetów: odnowa dziedzictwa kulturowego miast i wsi, ochrona kulturowego dziedzictwa morskiego i rzeczno-terenowego oraz badanie, dokumentacja i promocja dziedzictwa kulturowego.

Jako priorytetowe kierunki działań w zakresie odnowy dziedzictwa kulturowego miast i wsi przyjęto:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi regionu służące budowaniu tożsamości mieszkańców oraz promocji turystycznej,
- ochronę charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego wsi i regionalnego budownictwa wiejskiego,
- odnowę krajobrazu kulturowego wsi pomorskiej,
- ożywienie obszarów zabytkowych zespołów ruralistycznych oraz urbanistycznych,
- zachowanie dziedzictwa obronnego i techniki,
- poprawę stanu ochrony i opieki nad zbiorami muzealnymi i archiwalnymi,
- trwałe zachowanie i bezpieczeństwo obiektów zabytkowych,
- ekspozycję najcenniejszych zabytków dziedzictwa kulturowego miast i wsi.

Działania wspierające realizację priorytetu pierwszego mają w szczególności uwzględniać konserwację, renowację, rewaloryzację i poprawę stanu zachowania obiektów sakralnych, mieszkalnych miast i wsi, obiektów użyteczności publicznej, obiektów budownictwa obronnego i techniki, a także obiektów gospodarczych, parków, ogrodów i zieleni komponowanej. Ponadto wskazano następujące typy wsparcia działań:

1. Rewitalizacja zabytkowych zespołów ruralistycznych i urbanistycznych.
2. Rewaloryzacja, adaptacja na cele kulturalne, edukacyjne i turystyczne obszarów i obiektów przemysłowych, powojсковych i pokolejowych.
3. Konserwacja i rewaloryzacja zabytków nieruchomych, ruchomych oraz archeologicznych prowadząca do odtworzenia ich pierwotnego, historycznego

wyglądu.

4. Montaż w obiektach zabytkowych niezbędnych urządzeń technicznych, instalacji dla zapewnienia właściwych warunków przechowywania i eksponowania zabytków ruchomych, muzealiów oraz trwałego zachowania i użytkowania tych budowli.
5. Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą.
6. Iluminacja najcenniejszych zabytków dziedzictwa kulturowego miast i wsi.

W ramach badania, dokumentacji i promocji dziedzictwa kulturowego (priorytet trzeci) jako pożądany kierunek działań przyjęto m.in. edukację, promocję i popularyzację wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym, służącym kreacji produktów turystyki kulturowej oraz szeroki dostęp do informacji o dorobku kultury regionalnej. Wyznaczone kierunki powinny być wspierane przez działania mające na celu rozpoznanie i promocję najcenniejszych zabytków regionu, w szczególności charakterystycznych zabytków świadczących o ich odrębności i specyfice: dziedzictwa morskiego i rzeczno, dziedzictwa budownictwa ceglanego i drewnianego (w tym dziedzictwo kulturowe Kociewia), a także rozbudowę warstwy dziedzictwa kulturowego w ramach Systemu Informacji Przestrzennej.

3.8. Strategia rozwoju powiatu starogardzkiego na lata 2003-2013

Strategia rozwoju powiatu starogardzkiego na lata 2003-2013 została przyjęta przez Radę Powiatu Starogardzkiego w dniu 30 sierpnia 2002 r. Elementem wizji rozwoju powiatu jest: „Kociewie starogardzkie - przyjazne i otwarte. Obszar harmonijnego zróżnicowania. Łączący nieszkodliwy dla środowiska przemysł bazujący na lokalnych zasobach naturalnych, z intensywnym rozwojem funkcji rekreacyjno-turystycznej. Zagłębie turystyczne oparte na walorach przyrodniczych oraz unikatowej odrębności kulturowej Kociewia”.

Strategia uwzględnia w swoich celach wykorzystanie i rozwinięcie odrębności kulturowej Kociewia i jego walorów przyrodniczych w celu rozwoju społecznego i gospodarczego. W przyjętej *Strategii* przewiduje się, iż w powiecie starogardzkim kultywowana będzie tradycja i kultura Kociewia jako niezwykle ważny czynnik wyróżniający powiat na tle jego otoczenia i jednocześnie przyciągający zainteresowanie zewnętrzne. Tradycja i kultura Kociewia powinna się stać ważnym elementem promocji powiatu poprzez poprawę dostępności do obiektów turystycznych, rozwój agroturystyki, wspieranie rozwoju twórczości artystycznej, tworzenie małej infrastruktury turystycznej,

wspólne centrum informacji i promocji turystycznej, a także profesjonalne materiały promocyjne i informacyjne.

4. Ogólna charakterystyka zasobów dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy Skarszewy

Dzisiejszy obszar Ziemi Skarszewskiej był kolebką państewka Wierzyčan. Przed 1000 r. na Paninej Górze (164 m n.p.m.) wznosiło się masywne grodzisko Gnośna lub Gensza. Była to stolica, której strzegły dziesiątki grodów. Jeden z nich położony w Skarszewach w późniejszym okresie przejął rolę kierowniczą.

Pierwsze pisemne wzmianki o Skarszewach znajdują się w dokumencie z 1198 r., gdzie Skarszewy figurują jako Równino (Reuninov), później Skarssewo (do 1454 r.), a od 1466 r. jako Skarszewy (z łacińskiego Skarszewiensis). W 1174 r. osada Równino została подарowana przez księcia Grzymisława ze Świecia wiernemu rycerzowi. Po jego bezpotomnej śmierci, książę Grzymisław dokonał ponownej darowizny Skarszew wraz z okolicą na rzecz zakonu joannitów. Już przed 1174 r. w Skarszewach funkcjonowała parafia o ogromnym zasięgu terytorialnym. Z niej wyłoniły się późniejsze parafie w Szczodrowie, Skarszewach (miasto), Demlinie, Obozinie, Wysinie, Pawłowie, a prawdopodobnie także w Linowcu, Pogódkach, Kleszczewie i Godziszewie.

Pierwsze zabudowania joannitów przed 1198 r. zburzyli Prusowie, lecz po 1198 r. gród został ponownie odbudowany. Stanowił on siedzibę joannickiego baliwatu (okręgu administracyjno-wojskowego). Skarszewy otrzymały pierwsze, niepełne prawa miejskie w 1275 r. Dotyczyły one prawa składu dla kupców, którzy drogą „via domini Grimisłai” udawali się do Gdańska. W 1305 r. joannici przenieśli swą stolicę komturstwa do Skarszew. Pierwszym komturem był Johannes von Borchfeld.

W 1320 r. miasto otrzymało pełne prawa miejskie, które zostały potwierdzone i rozszerzone w 1341 r. w oparciu o prawo chełmińskie przez komtura Adolfa von Schwallenberga. Zapewne już przed 1300 r. w mieście stał kościółek, a samo miasto było otoczone murami. W 1370 r. komturstwo skarszewskie zostało sprzedane krzyżakom. Od tego czasu na zamku rezydowali komturowie krzyżaccy, a komturstwo włączone było do wójtostwa tczewskiego, z potwierdzeniem dotychczasowych przywilejów.

W 1410 r. Skarszewy były miejscem zjazdu przedstawicieli miast pruskich, na którym uchwalono złożenie hołdu królowi Władysławowi Jagielle. W 1433 r. husyci zdobyli miasto i zniszczyli zamek, który został szybko odbudowany przez zakon. W 1450 r. część

miasta i rady miejskiej przyłączyła się do Związku Miast Pruskich.

Na początku wojny trzynastoletniej w 1454 r. miasto oddało się pod opiekę Gdańska, który przysłał do Skarszew swoje chorągwie. W 1455 r. zostało zdobyte i częściowo spalone przez Krzyżaków. W 1466 r. na mocy pokoju toruńskiego miasto zostało włączone do Prus Królewskich do województwa pomorskiego jako siedziba starostwa grodowego. W 1472 r. starostwo w Skarszewach otrzymał Jan Bażyński, przywódca Związku Pruskiego.

W latach 1542-1551 kościół farny był współużytkowany przez luteran i katolików. Od 1551 do 1596 r. fara skarszewska znajduje się w rękach ewangelików. Dopiero w 1598 r. biskup Rozdrażewski, korzystając z obecności Zygmunta III w Skarszewach, postanowił odebrać ewangelikom farę. Ewangelicy przenieśli się wówczas do starej baszty, którą przerobili umieszczając w niej na parterze szkołę ewangelicką, a na piętrze kaplicę.

Uchwałą z 1611 r. wzrosła rola miasta, wynikająca z połączenia funkcji starosty skarszewskiego i wojewody pomorskiego oraz ustanowienia w Skarszewach sądu grodzkiego dla całego województwa pomorskiego.

W lutym 1629 r. miasto, zamek i okolica zostały zajęte i zniszczone przez Szwedów. W 1630 r. Szwedzi spalili kościół ewangelicki. W 1632 r. władze Skarszew zwróciły się do Gdańska o udzielenie pożyczki na jego odbudowę. Nowy kościół ewangelicki został pobudowany w 1636 r. (przetrwał 100 lat).

W 1709, 1714 i 1731 r. miasto było niszczone pożarami wskutek czego uległo zubożeniu i wyludnieniu. W 1741 r. mimo niechętnego stosunku starosty w nocy z 14 na 15 września została zbudowana w ciągu 24 godzin nowa, drewniana świątynia ewangelicka. W 1772 r. na mocy układu rozbiorowego Skarszewy zostały włączone do królestwa pruskiego i przyłączone do powiatu starogardzkiego.

Walki francusko-pruskie w 1807 r. bardzo zniszczyły miasto. W 1818 r. Skarszewy przyłączono do powiatu kościerskiego. Jednakże miasto straciło znaczenie jako ośrodek administracyjny. W II połowie XIX wieku warunki gospodarcze w Skarszewach uległy poprawie na skutek budowy w 1856 r. drogi Starogard - Skarszewy, a w 1885 r. linii kolejowych ze Skarszew do Pszczółek i do Starogardu.

W 1918 r. miasto przyłączono do Polski. W okresie międzywojennym Skarszewy pozostają małym miasteczkiem. 2 września 1939 r. miasto zostało zajęte przez Niemców.

Lata 1939-45 to najkrwawszy okres w historii Ziemi Skarszewskiej, kiedy to około 2.000 mieszkańców zginęło śmiercią męczeńską, 5.000 osób wysiedlono, a setki osób cierpiały w obozach koncentracyjnych. Bilans wojny zamykają około 50% zniszczenia wojenne. 8 marca 1945 r. w ramach „Operacji Pomorskiej” Skarszewy zostały zajęte przez armię radziecką.

Po wojnie nastąpiła stopniowa rozbudowa miasta, rozwój drobnego przemysłu spożywczego, drzewnego i budowlanego. Miasto stanowiło również zaplecze usługowe dla rolniczej części gminy. W 1991 r. zamknięta została linia kolejowa do Starogardu Gdańskiego, w latach 2001-2002 zamknięto połączenia do Kościerzyny i Pszczółek.

Wśród zasłużonych mieszkańców Skarszew wymienić należy księcia Adama Grabowskiego i Józefa Rufina Wybickiego, twórcy hymnu Polski.

4.1. Obiekty nieruchomości objęte ochroną prawną

Formami ochrony prawnej zabytków są: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

4.1.1. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego

Rejestr zabytków województwa pomorskiego jest prowadzony przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku, ul. Kotwiczników 20.

W Rejestrze Zabytków Nieruchomych Województwa Pomorskiego według stanu na 26 listopada 2008 r. na terenie Miasta i Gminy Skarszewy znajduje się 40 obiektów. Zestawienie zostało przedstawione w tabeli nr 1.

Tabela nr 1

Zestawienie obiektów nieruchomości z terenu Miasta i Gminy Skarszewy wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego

lp.	obiekt	nr rejestru zabytków wojew. pomorskiego*	data wpisu	adres obiektu
1	Układ urbanistyczny miasta Skarszewy	903 (792)	07.04.1978	Skarszewy
2	Kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła	258 (158)	08.12.1961	Skarszewy, ul. ks. Ściegiennego 3
3	Kaplica cmentarna	727 (604)	21.12.1972	Skarszewy, ul. Kościuszki
4	Zespół średniowiecznych obwarowań miejskich	724 (601)	21.12.1972	Skarszewy: ul. Rzeczna, Ogrodowa, Zduńska, Szkolna
5	Zamek joannitów	725 (602)	21.12.1972	Skarszewy, ul. Zamkowa 1
6	Dom	866 (750)	25.04.1977	Skarszewy, Plac Gen. Hallera 8
7	Dom	867 (751)	25.04.1977	Skarszewy, Plac Gen. Hallera 9
8	Dom	868 (752)	25.04.1977	Skarszewy, Plac Gen. Hallera 10
9	Dom	869 (753)	25.04.1977	Skarszewy, Plac Gen. Hallera 11
10	Dom	870 (754)	25.04.1977	Skarszewy, Plac Gen. Hallera 12
11	Dom	871 (755)	25.04.1977	Skarszewy, Plac Gen. Hallera 13
12	Dom (dawny ratusz)	726 (603)	21.12.1972	Skarszewy, Plac Gen. Hallera 14 i 15
13	Cmentarz żydowski	1289 (1063)	16.10.1989	Skarszewy-Bączek
	Zespół dworsko-parkowy z częścią folwarku	1542 (1125)	30.05.1995	Bączek
14	Dwór			
15	Park			
16	Magazyn zbożowy			
17	Stajnia			
18	Magazyn (dawny kościół)			

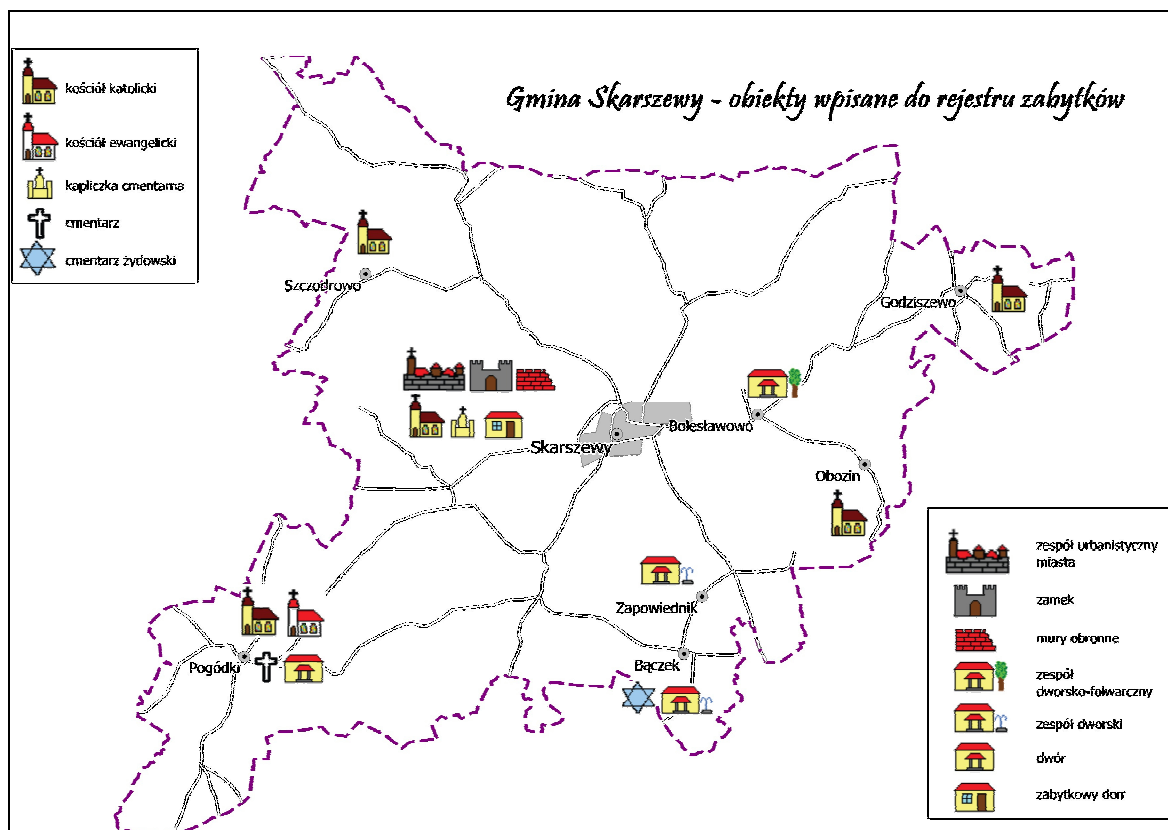
lp.	obiekt	nr rejestru zabytków wojew. pomorskiego*	data wpisu	adres obiektu
	Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem	1489 (1113)	17.11.1994	Bolesławowo
19	Dwór			
20	Park			
21	Mieszkalny budynek podworski			
22	Wieża ciśnień			
23	Gorzelnia			
24	Budynek inwentarski			
25	Budynek obecnych warsztatów szkolnych			
26	Magazyn zbożowy			
27	Obora			
28	Owczarnia			
29	Kuźnia-stolarnia			
30	Stodoła			
31	Chlewnia			
32	Lodownia			
33	Kościół parafialny p.w. św. Jana Nepomucena	602 (478)	30.05.1972	Godziszewo, ul. Tczewska
34	Kościół filialny p.w. św. Michała Archanioła	256 (156)	04.12.1961	Obozin
35	Kościół parafialny p.w. śś. Piotra i Pawła	257 (157)	04.12.1961	Pogódki, ul. Cystersów
36	Kościół ewangelicki z cmentarzem	1116 (960)	10.06.1986	Pogódki, ul. Sambora
37	Dwór	729 (606)	21.12.1972	Pogódki, ul. Jeziorna 12
38	Kościół parafialny p.w. śś. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza	126 (14)	21.11.1959	Szczodrowo
	Zespół dworsko-parkowy	1428 (1106)	07.12.1993	Zapowiednik
39	Dwór			
40	Park			

* numer dawnego rejestru zabytków został umieszczony w nawiasie

Rozmieszczenie geograficzne obiektów zabytkowych zostało przedstawione na mapie nr 1.

Mapa nr 1

Rozmieszczenie przestrzenne obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego z obszaru miasta i gminy Skarszewy

W dalszej części niniejszego *Programu* zaprezentowano krótką, ogólną charakterystykę i informacje o obiektach wraz z aktualnymi fotografiami zabytków wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego.

Skarszewy

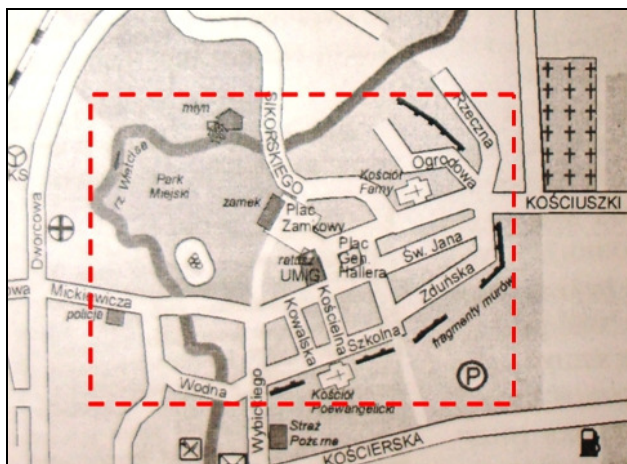
Układ urbanistyczny

Układ urbanistyczny Skarszew został wykształcony w okresie joannickim jako średniowiecznego założenia grodu obronnego, położonego na wzgórzu, wokół którego meandruje Wietcisa. Jego ośrodkiem jest prostokątny rynek przesunięty ku zachodowi

i narożnikiem północno-zachodnim stykający się z terenem zamku usytuowanego na cyplu wzgórza. Plac kościelny oddalony jest od rynku w kierunku północno-wschodnim i graniczy ze zboczem opadającym ku rzece. Siatka ulic przecinających się pod kątem prostym, zbliżona jest do układu szachownicowego. W południowej i wschodniej części miasta istniały czytelne wewnętrzne trakty gospodarcze.

Murowane obwarowania, zachowane we fragmentach, powstały przypuszczalnie dopiero w okresie krzyżackim. Wzmocnione basztami, opasywały miasto z trzech stron: od wschodu, południa i zachodu. Granicę północną stanowiła rzeka. W ciągu murów wznosiły się dwie bramy: Gdańska po stronie wschodniej i Chojnicka w narożu południowo-zachodnim. Trzecia brama, Młyńska, zwana później bramą Wojewodów, prowadziła na przedzamcze. Poza murami, w pobliżu bramy Chojnickiej, istniał szpital i kościół p.w. św. Jerzego, zniszczony w II połowie XVIII wieku. W końcu XVII wieku i w wieku XVIII rozwinęły się przedmieścia przy traktach do Gdańska i do Chojnic, zamieszkanymi głównie przez rolników. Powstanie przedmieścia na zachód od centrum związane było z przeprowadzeniem w 1885 r. linii kolejowej.

Układ urbanistyczny został wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa pomorskiego pod numerem 903 na mocy decyzji z dnia 07.04.1978 r.

Rys. 1. Układ urbanistyczny Skarszew

Mury obronne

adres	83-250 Skarszewy, ul. Rieczna, Ogrodowa, Zduńska, Szkolna
rejestr zabytków	724 z 21.12.1972 r.
działka ewidencyjna	62 obręb VII
właściciel	Gmina Skarszewy
obecna funkcja obiektu	turystyczna
rodzaj użytkowania	turystyka i rekreacja
materiał ścian	murowane
stan zachowania	zaniedbany
datowanie	XIV w.

Fot.1-2 Pozostałość po obwarowaniach średniowiecznych miasta

Kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła

Kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła figurował w przywileju miasta z 1341 r. Budowa prowadzona była etapami w ciągu II połowy XIV wieku. W pierwszym etapie prowadzonym jeszcze przez joannitów wzniesiono prezbiterium i ścianę wschodnią korpusu oraz wieżę. W następnym etapie zbudowano korpus nawowy, wyższy od pierwotnie zamierzonego, a na koniec kruchty i zakrystię, przesklepione w XVI-XVII wieku. W latach 1551-94 kościół był przejęty przez luteran. Podczas wielkiego pożaru miasta w 1712 r. został uszkodzony, a odbudowany do 1714 r. W 1758 r. dokonano konsekracji świątyni. W 1868 r. przeprowadzono generalną restaurację obiektu. W 1987 r. górna kondygnacja wieży kościoła została otynkowana oraz wykonano nowe pokrycie hełmu.

Ołtarz główny wykonany jest w stylu późnobarokowym (1733-34) z fundacji ówczesnego proboszcza Adama Stanisława Grabowskiego, późniejszego biskupa chełmińskiego. W ołtarzu głównym znajduje się obraz św. Michała Archanioła z końca XVIII w. Bogate wyposażenie kościoła, na które składa się osiem ołtarzy, ambona,

chrzcielnica, figura św. Jerzego z XV wieku, figura św. Jana Nepomucena z XVII wieku oraz kilka ciekawych obrazów pochodzących głównie z połowy XVIII wieku.

adres	ks. Ściegiennego 2, 83-250 Skarszewy
rejestr zabytków	258 z 08.12.1961 r.
działka ewidencyjna	42/1, obręb VI
właściciel	Parafia rzymsko-katolicka w Skarszewach
obecna funkcja obiektu	sakralna
rodzaj użytkowania	kultowe
materiał ścian	ceglane
stan zachowania	dobry
datowanie	1341 r.

Fot.3-4. Kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła

Kaplica cmentarna

Kaplica cmentarna, znajdująca się na cmentarzu katolickim, została wzniesiona w 1823 r. Jest murowana z cegły na kamiennym cokole. Budowla zwieńczona jest kutym żelaznym krzyżem z chorągiewką. W kaplicy znajdowały się rzeźby św. Jerzego i Chrystusa Ukrzyżowanego.

adres	ul. Kościuszki, 83-250 Skarszewy
rejestr zabytków	727 z 21.12.1972 r.
działka ewidencyjna	110 obręb VI
właściciel	Parafia rzymsko-katolicka w Skarszewach
obecna funkcja obiektu	sakralna
rodzaj użytkowania	kultowe
materiał ścian	ceglane
stan zachowania	dobry
datowanie	1823 r.

Fot.5-6. Kaplica cmentarna

Zamek joannitów

Joannicki zamek usytuowany jest na morenowym cyplu, przy północno-zachodnim narożniku rynku. Został zbudowany w 1305 r. jako siedziba skarszewskiego baliwatu. W 1370 r. został przejęty przez zakon krzyżacki, a w 1433 r. spalony przez husytów i następnie odbudowany. Po 1466 r. stanowił siedzibę administracji polskiej. Został zdewastowany przez wojska szwedzkie. Najstarszym dokumentem opisującym zamek jest inwentarz starostwa skarszewskiego z 1628 r. W XIX w. został zamieniony na magazyny. Sąsiadujące z zamkiem budynki gospodarcze zostały rozebrane.

W latach 1982-89 został przeprowadzony kapitalny remont obiektu i adaptacja wewnątrz na cele kulturalne. Obecny budynek stanowi jedynie zniekształconą postać dawnego założenia.

adres	ul. Zamkowa 1, 83-250 Skarszewy
rejestr zabytków	725 z 21.12.1972 r.
działka ewidencyjna	26 obręb V
właściciel	Gmina Skarszewy
obecna funkcja obiektu	Gminny Ośrodek Kultury
rodzaj użytkowania	kultura
materiał ścian	ceglane
stan zachowania	zaniedbany
datowanie	1305 r.

Fot. 5-6. Zamek Joannitów

Kamienice przy rynku

Najcenniejszym dla miasta zespołem są domy skupione przy Placu Gen. Hallera (rynek). Przez wieki rynek w Skarszewach był centralnym placem, na którym odbywały się targi zabawy, protesty i egzekucje. Pierwotnie plac rynkowy w Skarszewach był mniejszy niż dziś. Wokół rynku stawiano kamienice najbogatszych mieszkańców miasta i otwierano najlepsze sklepy. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. w ramach prac interwencyjnych magistrat przystąpił do upiększania miasta i w pierwszym rzędzie wybrukowano rynek granitową kostką. Zgodnie z tradycją przy rynku nadal działał hotel i 2 restauracje. W 1945 r. Część zabudowy centrum Skarszew została zniszczona.

Dom nr 8 został zbudowany w I ćw. XX wieku. Jest murowany z cegły i otynkowany.

adres	Plac Gen. Hallera 8, 83-250 Skarszewy
rejestr zabytków	866 z 25.04.1977 r.
działka ewidencyjna	4 obręb VII
właściciel	własność prywatna
obecna funkcja obiektu	Mieszkalno-usługowa
rodzaj użytkowania	inne
materiał ścian	ceglane
stan zachowania	dobry
datowanie	I ćw. XX wieku (przebudowany)

Fot. 7-8. Dom przy Placu Gen. Hallera nr 8

Dom nr 9, zwany Domem Wojewodów, stanowi według tradycji własność Józefa Wybickiego lub jego wuja Michała Niskiego, będącego podwojewodzim. Jest to dom narożny z ul. św. Jana. Jest to okazały budynek wzniesiony na planie zbliżonym do kwadratu na ukształtowanym spadkiem terenu wysokim cokole mieszczącym piwnice sklepione beczkowo.

adres	Plac Gen. Hallera 9, 83-250 Skarszewy
rejestr zabytków	867 z 25.04.1977 r.
działka ewidencyjna	5/2 obręb VII
właściciel	własność prywatna
obecna funkcja obiektu	mieszkalno-usługowa
rodzaj użytkowania	inne
materiał ścian	cegłane
stan zachowania	dobry
datowanie	XIX/XX wiek (przebudowany)

Fot. 9-10. Dom przy Placu Gen. Hallera nr 9

Dom nr 10 został zbudowany w I połowie XIX wieku. Jest to budynek parterowy, trzyosiowy z facjatką w dachu, częściowo przebudowany.

adres	Plac Gen. Hallera 10, 83-250 Skarszewy
rejestr zabytków	868 z 25.04.1977 r.
działka ewidencyjna	36 obręb VII
właściciel	własność prywatna
obecna funkcja obiektu	mieszkalna
rodzaj użytkowania	mieszkalny
materiał ścian	ceglane
stan zachowania	dobry
datowanie	XIX/XX wiek (przebudowany)

Fot. 11-12. Dom przy Placu Gen. Hallera nr 10

Dom nr 11 został zbudowany ok. 1900 r. Później nadbudowano drugie piętro. Budynek w przyziemiu jest boniowany, a okna wyższych kondygnacji posiadają opaski z dekoracją geometryczną. Drzwi do sklepu i części mieszkalnej wykonano techniką snycerską z dekoracją geometryczną. Na piętrze znajduje się balkon z ażurową balustradą.

adres	Plac Gen. Hallera 11, 83-250 Skarszewy
rejestr zabytków	869 z 25.04.1977 r.
działka ewidencyjna	37 obręb VII
właściciel	własność prywatna
obecna funkcja obiektu	mieszkalno-usługowa
rodzaj użytkowania	inne
materiał ścian	ceglane
stan zachowania	dobry
datowanie	ok. 1900 r.

Fot. 13-14. Dom przy Placu Gen. Hallera nr 11

Dom nr 12 został zbudowany na początku XX wieku. Jest murowany z cegły, dwukondygnacyjny z dachem dwuspadzistym.

adres	Plac Gen. Hallera 12, 83-250 Skarszewy
rejestr zabytków	870 z 25.04.1977 r.
działka ewidencyjna	38/1 obręb VII
właściciel	Gmina Skarszewy
obecna funkcja obiektu	mieszkalno-usługowa
rodzaj użytkowania	inne
materiał ścian	ceglane
stan zachowania	dobry
datowanie	pocz. XX wieku

Fot. 15-16. Dom przy Placu Gen. Hallera nr 12

Dom nr 13, zwany Domem pod Gutenbergiem, pochodzi z II połowy XIX wieku. Jest to budynek piętrowy z niską kondygnacją strychową. W barokowej elewacji umieszczono medalion przedstawiający prawdopodobnie ojca drukarstwa Gutenberga, nad oknem pełnoplastyczna główka kobieca. Okna są obwiedzione opaskami wklęsłowypukłymi, z boków z motywami roślinnymi. Na piętrze znajduje się balkon z ażurową balustradą. W budynku przez lata mieściła się drukarnia Dziennika Skarszewskiego.

adres	Plac Gen. Hallera 13, 83-250 Skarszewy
rejestr zabytków	871 z 25.04.1977 r.
działka ewidencyjna	39 obręb VII
właściciel	Gmina Skarszewy
obecna funkcja obiektu	mieszkalno-usługowa
rodzaj użytkowania	inne
materiał ścian	cegłane
stan zachowania	dobry
datowanie	XIX/XX w. (przebudowany)

Fot. 17-18. Dom przy Placu Gen. Hallera nr 13

W ciągu kamienic przy południowo-zachodnim narożniku wznosi się XVIII wieczny Ratusz miejski. Jest to jeden z najstarszych obiektów w mieście bowiem przetrwał on pożary w latach 1709 i 1712. **Domy nr 14 i 15** zostały pobudowane zapewne na przełomie XVIII i XIX wieku pod wspólnym dachem. Dom nr 15 stanowił w XIX wieku siedzibę władz miejskich. Dach ratusza zwieńczony był wówczas drewnianą wieżyczką z zegarem.

adres	Plac Gen. Hallera 14 i 15, 83-250 Skarszewy
rejestr zabytków	726 z 21.12.1972 r.
działka ewidencyjna	40 oraz 41, 42
właściciel	nr 14 prywatna, nr 15 Gmina Skarszewy
obecna funkcja obiektu	mieszkalno-usługowa
rodzaj użytkowania	inne
materiał ścian	cegłane
stan zachowania	niezachowany w pierwotnej postaci
datowanie	przełom XVIII/XIX wieku, przebudowany

Fot. 19-20. Dom przy Placu Gen. Hallera nr 14 i 15

Cmentarz żydowski

Cmentarz żydowski został założony w XVIII w. w lesie nad wschodnim skrajem jeziora Borówno Wielkie w odległości około 150 m od wiaduktu kolejowego. Znajduje się na południe od Skarszew w obrębie gruntów wsi Bączek. Miał powierzchnię 0,65 ha i został założony w formie regularnego czworoboku. Na cmentarzu oraz w lesie hitlerowcy rozstrzelali w 1939 r. około 250 osób Polaków i Żydów pochodzących z Kościerzyny i Skarszew. W 1940 r. groby i grobowce wysadzone zostały w powietrze, a zniszczeniu uległo również ogrodzenie cmentarza. Miejsce to zostało oznaczone jako „Grób masowy nr 1”.

adres	Skarszewy
rejestr zabytków	1289 z 16.10.1989 r.
działka ewidencyjna	15/3 obręb Bączek
właściciel	Skarb Państwa
obecna funkcja obiektu	cmentarz
rodzaj użytkowania	kultowe
materiał ścian	nie dotyczy
stan zachowania	niezachowany
datowanie	XVIII w.

Fot. 21-22. Cmentarz żydowski

Bączek

Pierwotnie wieś Bączek wchodziła w skład włości joannickich, później zaś stanowiła część folwarku krzyżackiego. Od 1466 r. Bączek stanowił dobra króla polskiego. Po I rozbiore Polski Bączek został połączony z kluczem dóbr cysterskich w Pogódkach i był administrowany przez zarządcę królewskiego. W II połowie XVII wieku właścicielem posiadłości w Bączku był Jan Jerzy Wenda, od 1694 r. Andrzej Bystram i jego potomkowie, następnie w latach 1757-1815 ich spadkobiercy Lewińscy, a potem Ignacy von Rautenberg-Kliński.

W II połowie XIX w. Bączek został nabyty przez niemiecką rodzinę von Modrow. Modrowowie władali Bączkiem oraz sąsiednim Zapowiednikiem i Bolesławowem aż do roku 1945. Ostatni z właścicieli Bączka Gunter Modrow zasłynął w okresie wojny jako jeden z najkrwawszych hitlerowskich oprawców byłego powiatu kościerskiego. Już 2 września 1939 r. objął funkcję kreisleitera w Kościerzynie i jako najważniejszy przedstawiciel władzy kierował całą akcją eksterminacyjną w powiecie. Po wojnie w dworku mieściła się siedziba PGR.

Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem składał się z dworu, założonego w 1901 r., rozległego założenia parkowego ze starodrzewem, magazynu zbożowego z 1890 r. oraz kościoła ewangelickiego, zbudowanego w końcu XIX w., który został przerobiony na magazyn.

adres	Bączek, 83-250 Skarszewy
rejestr zabytków	1542 z 30.05.1995 r.
działka ewidencyjna	105/1, 111/1 obręb Bączek
właściciel	własność prywatna
obecna funkcja obiektu	mieszkalno-usługowa
rodzaj użytkowania	mieszkalne i produkcyjne
materiał ścian	ceglane
stan zachowania	bardzo dobry
datowanie	II połowa XIX wieku

Fot. 23-26. Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem w Bączku

Bolesławowo

W źródłach Bolesławowo występuje jako Neugut, Nygut (w 1570 r.), a w okresie międzywojennym jako Modrowo. Były to dawne dobra królewskie, które od 1782 r. znajdowały się w rękach prywatnych. Przed 1886 r. zostały nabyte drogą sprzedaży przymusowej przez ziemski bank kredytowy w Berlinie. Od 1945 r. były własnością rodziny Modrowów. Obecnie mieści się tu Zespół Szkół Rolniczych Centrum Kształcenia Praktycznego w Bolesławowie.

Zespół dworsko-parkowy stanowi główny element urbanistyczny założenia. Stanowi zwartą, zamkniętą kompozycję geometryczną. Założenie jest podzielone przez drogę na dwie równe części rezydencjonalną i folwarczną. Budynek dworu usytuowany na lekko wznoszącym się terenie jest dominantą parku ze starodrzewiem i alejami. Częścią ogrodową rezydencji jest owalny, wydłużony gazon z podjazdami. Część folwarczną założenia stanowiły zabudowania gospodarcze, czyli gorzelnia, budynek inwentarski, budynek obecnych warsztatów szkolnych, magazyn zbożowy, obora, owczarnia, kuźnia-stolarnia, stodoła, chlewnia i wieża ciśnień. Na pagórku poza założeniem znajduje się resztką ruiny po dawnej lodowni.

adres	Bolesławowo 15, 83-250 Skarszewy
rejestr zabytków	1489 z 17.11.1994 r.
działka ewidencyjna	85/29, 81/6 obręb Bolesławowo
właściciel	Starostwo Powiatowe
obecna funkcja obiektu	Zespół Szkół Rolniczych Centrum Kształcenia Praktycznego w Bolesławowie
rodzaj użytkowania	oświata
materiał ścian	ceglane
stan zachowania	dobry
datowanie	koniec XIX wieku / początek XX wieku

Fot. 27-30. Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem w Bolesławowie

Godziszewo

W 1258 r. wieś Godziszewo została nadana wraz z innymi dobrami cystersom sprowadzonym do Pogódek przez księcia tczewskiego Sambora II. W 1301 r. została odstąpiona przez zakon biskupowi Gerardowi w zamian za darowanie dziesięcin z klucza pelplińskiego. W 1328 r. drogą wymiany za inne dobra przeszła na własność klasztoru cysterskiego w Łądzie i była w jego posiadaniu aż do 1772 r. Następnie została przejęta przez skarb pruski. Została zniszczona w czasie wojny trzynastoletniej, w 1626 r. i w latach 1657 i 1710 została spalona i zniszczona przez oddziały szwedzkie.

Parafia p.w. św. Jana Nepomucena była wzmiankowana w 1328 r., a w 1583 r. wymieniony był kościół p.w. śś. Piotra i Pawła, poważnie zniszczony w 1747 r. Obecny kościół został zbudowany w 1748 r. z fundacji Antoniego Mikołaja Łukomskiego, opata z Łądu, prawdopodobnie w wyniku przebudowy i rozbudowy dawnego założenia. Nadano mu imię patrona Jana Nepomucena. Data konsekracji kościoła nie jest znana. Kościół usytuowany jest na niewielkim wzniesieniu pośrodku wsi, otoczony cmentarzem okolonym drzewami. Wyposażenie kościoła fundowane było przez miejscowych proboszczów, podkomorzego pomorskiego Waclawa Bystrama i jego małżonkę oraz Jana Magdaleńskiego, opata z Łądu. Ołtarz główny rokokowy pochodzi z 1764 r.

adres	Godziszewo, ul. Tczewska, 83-250 Skarszewy
rejestr zabytków	602 z 30.05.1972 r.
działka ewidencyjna	81 obręb Godziszewo
właściciel	Parafia rzymsko-katolicka p.w. Św. Jana Nepomucena w Godziszewie
obecna funkcja obiektu	sakralna
rodzaj użytkowania	kultowe
materiał ścian	ceglane
stan zachowania	dobry
datowanie	1748 r.

Fot. 31-32. Kościół p.w. Św. Jana Nepomucena w Godziszewie

Obozin

W XVI wieku wieś Obozin była własnością rodu Locków. W 1710 r. właścicielem Obozina stał się Sartowski, a później Narzyńscy. W 1863 r. dzierżawcą majątku był Józef Łyskowski, który zasłużył się przy organizowaniu pomocy dla powstańców.

Kościół filialny p.w. św. Michała Archanioła, należący do parafii w Godziszewie, został zbudowany w II połowie XVII wieku (przed 1710 r.) w tradycjach gotyku. Poprzedni kościół p.w. św. Anny wzniesiony został w 1583 r. na gruntach dworskich jako kaplica dla potrzeb dworu i wsi folwarcznej. Wyposażenie kościoła pochodzi z 3 ćw. XVIII w. (ołtarz główny rokokowy), dwa ołtarze boczne późnobarokowe datowane są na I ćw. XVIII w.

adres	Obozin, 83-250 Skarszewy
rejestr zabytków	256 z 04.12.1961 r.
działka ewidencyjna	21 obręb Obozin
właściciel	Parafia rzymsko-katolicka p.w. Św. Jana Nepomucena w Godziszewie
obecna funkcja obiektu	sakralna
rodzaj użytkowania	kultowe
materiał ścian	ceglane
stan zachowania	dobry
datowanie	1583 r.

Fot. 33-34. Kościół p.w. św. Michała Archanioła w Obozynie

Pogódki

Wieś Pogódki wzmiankowana jest w 1198 r. jako Pogodcou. W 1258 r. została nadana cystersom sprowadzonym przez księcia tczewskiego Sambora II. W 1267 r. klasztor, zwany też Samburia lub Novum Doberan, zyskał rangę opactwa, które w 1276 r. zostało przeniesione do Pelplina. Od 1407 r. folwark cysterski oddawany był w dzierżawę. W XVIII wieku we wsi funkcjonował młyn z tartakiem, dwa browary i gorzelnia. Dobra klucza pogódzkiego były w posiadaniu cystersów do czasów konfiskaty majątku klasztornego w 1772 r. przez władze pruskie. Wówczas ustanowiona została domena skarszewska z siedzibą w Pogódkach.

Poprzedni kościół drewniany w Pogódkach został wzniesiony w 1258 roku, rozbudowany w 1630 r., a rozebrany w 1723 r. Obecny **kościół parafialny p.w. św. Apostołów Piotra i Pawła** został zbudowany w latach 1701-1715 w stylu barokowym za sprawą opata cysterskiego Jerzego Skoroszewskiego. Kościół został konsekrowany w 1767 r. Do 1823 r. był związany z opactwem cystersów w Pelplinie. W 1886 r. została nadbudowana górna kondygnacja wieży i osadzono nowy hełm. Ołtarz główny późnobarokowy z dekoracją snycersko-rokokową został ufundowany przed 1767 r. Ołtarze boczne rokokowe datowane są na 3 ćw. XVIII w.

adres	Pogódki, ul. Cystersów, 83-250 Skarszewy
rejestr zabytków	257 z 04.12.1961 r.
działka ewidencyjna	350 obręb Pogódki
właściciel	Parafia rzymsko-katolicka w Pogódkach
obecna funkcja obiektu	sakralna
rodzaj użytkowania	kultowe
materiał ścian	ceglane
stan zachowania	bardzo dobry
datowanie	1723 r.

Fot. 35-36. Kościół p.w. śś. Apostołów Piotra i Pawła w Pogódkach

Kościół ewangelicki został zbudowany w 1899 r. w stylu neogotyckim z cegły. Jest to świątynia jednonawowa z prezbiterium zamkniętym trójbocznie. Obecnie jest nieużytkowany. Wokół kościoła znajdują się pozostałości po cmentarzu przykościelnym z nagrobkami datowanymi na koniec XIX w. i początek XX w.

adres	Pogódki, ul. Sambora, 83-250 Skarszewy
rejestr zabytków	1116 z 10.06.1986 r.
działka ewidencyjna	355, 356 obręb Pogódki
właściciel	Parafia rzymsko-katolicka w Pogódkach
obecna funkcja obiektu	nieużytkowany
rodzaj użytkowania	nieużytkowany
materiał ścian	cegłane
stan zachowania	zaniedbany
datowanie	1899 r.

Fot. 37-38. Kościół ewangelicki i cmentarz przykościelny w Pogódkach

Dwór w Pogódkach został wybudowany w połowie XIX wieku (ok. 1855 r.) jako obiekt rezydencjonalny właściciela majątku. W 1920 r. majątek przeszedł w ręce Polaków, a w 1945 r. do dworu wprowadzili się robotnicy rolni. W 1980 r. po kapitalnym remoncie w budynku powstała biblioteka i mieszkania dla pracowników PGR. Dwór wchodził w skład zespołu parkowo-dworskiego, który został dotkliwie zdewastowany.

adres	Pogódki, ul. Jeziorna 12, 83-250 Skarszewy
rejestr zabytków	729 z 21.12.1972 r.
działka ewidencyjna	17 obręb Pogódki
właściciel	Skarb Państwa
obecna funkcja obiektu	mieszkalna
rodzaj użytkowania	mieszkalne
materiał ścian	cegłane
stan zachowania	dobry
datowanie	połowa XIX wieku

Fot. 39-40. Dwór w Pogódkach

Szczodrowo

Wieś Szczodrowo jest wzmiankowana w 1198 r. jako darowana przez księcia Grzymisława zakonowi joannitów. Od 1370 r. była w posiadaniu Krzyżaków, którzy w 1428 r. lokowali wieś na prawie chełmińskim. W 1466 r. wieś została przyłączona do Korony Polskiej i odtąd oddawana w dzierżawę starostom skarszewskim. W XVIII w. dzierżawcami byli Narzyńscy, a w 1772 r. wieś została przejęta przez władze pruskie.

Drewniany kościół parafialny p.w. śś. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza został wybudowany na początku XVII wieku. Przypuszcza się, iż parafia została założona w XIII wieku. W 1428 r. wzmiankowany jest proboszcz miejscowej parafii, a w 1583 r. - kościół (zniszczony dach). W 1687 r. kościół podawany jest jako filialny i aż do 1911 r. związany był z parafią skarszewską. Ołtarz główny i dwa boczne zostały zbudowane ok. 1740 r.

w stylu późnobarokowym.

adres	Szczodrowo, 83-250 Skarszewy
rejestr zabytków	126 z 21.11.1959 r.
działka ewidencyjna	103 obręb Szczodrowo
właściciel	Parafia rzymsko-katolicka
obecna funkcja obiektu	sakralna
rodzaj użytkowania	kultowe
materiał ścian	drewniane
stan zachowania	dobry
datowanie	pocz. XVII wieku

Fot. 41-42. Kościół p.w. śś. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza w Szczodrowie

Zapowiednik

Zapowiednik był małym folwarkiem, leżącym ok. 4 km na południe od Skarszew. Powstał częściowo z gruntów Czarnocina i należącego do Starogardu pobliskiego Linowca. Po roku 1772 Zapowiednik został włączony do domeny skarszewskiej, z której wydzielono go jako samodzielny majątek w połowie XIX wieku. Dostał się wówczas w posiadanie rodziny Modrowów. Po wojnie dwór w Zapowiedniku należał do PGR w Bączku, a na początku lat 80-tych XX wieku został przekazany Monarowi.

adres	Zapowiednik 1, 83-250 Skarszewy
rejestr zabytków	1428 z 07.12.1993 r.
działka ewidencyjna	167 obręb Bączek
właściciel	Województwo Pomorskie
obecna funkcja obiektu	ośrodek leczenia Monaru
rodzaj użytkowania	inne
materiał ścian	ceglane
stan zachowania	zaniedbany
datowanie	połowa XIX wieku

Fot.43-44. Dwór w Zapowiedniku

4.1.2. Obiekty uznane za pomniki historii i parki kulturowe

Miasto i Gmina Skarszewy nie posiadają obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, jak również uznanych przez Prezydenta RP za Pomnik Historii. Również do chwili obecnej na obszarze miasta i gminy nie został utworzony park kulturowy.

4.1.3. Ochrona ustalona w planach zagospodarowania przestrzennego

Gmina Skarszewy nie posiada, dla obszaru całego miasta i gminy, aktualnego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Dysponuje jedynie *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Skarszewy z 2001 roku*, które jest obecnie w trakcie aktualizacji, oraz posiada nieliczne miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla poszczególnych fragmentarycznych obszarów miasta i gminy.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (art. 19 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*) powinna zostać uwzględniona w szczególności ochrona:

1. zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
2. innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
3. parków kulturowych.

Obecnie opracowywane jest aktualne *Studium uwarunkowań i kierunków*

zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Skarszewy, które powinno zostać uchwalone na początku 2009 r. W związku z czym w niniejszym dokumencie odniesiono się do warunków i postanowień projektowanego dokumentu.

Obszary objęte ochroną dziedzictwa kulturowego to omówione wcześniej obiekty zabytkowe. W *Studium* proponuje się wprowadzenie stref ochrony konserwatorskiej obejmujących tereny posiadające wartości kulturowe i krajobrazowe. Zasięgi stref mają charakter wstępny, bez wykonania szczegółowych studiów i wymagają uszczegółowienia na etapie opracowywania planów miejscowych poszczególnych terenów.

W projekcie *Studium* proponuje się wprowadzenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego następujących stref ochrony konserwatorskiej:

1. **Strefa A - ścisłej ochrony konserwatorskiej.** Na obszarze miasta Skarszewy wyznaczono strefę ochrony konserwatorskiej „A” (ścisłej ochrony), obejmującą układ urbanistyczny miasta Skarszewy. Strefę tę utworzono dla ochrony układu urbanistycznego oraz ochrony warstw archeologicznych. Obowiązuje priorytet zachowania, odtwarzania i eksponowania walorów zabytkowych elementów układu. Wszelkie naruszenia stanu istniejącego (w zakresie funkcji, parcelacji, przekształcenia i uzupełnienia zabudowy oraz towarzyszących jej elementów środowiska przyrodniczego) wymagają zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
2. **Strefa E - ochrony ekspozycji,** która obejmuje teren umożliwiający ekspozycję przestrzenną układu urbanistycznego miasta Skarszewy. Na terenach objętych strefą obowiązuje ustalenie nieprzekraczalnych gabarytów nowej zabudowy, ograniczenia w lokalizacji reklam, uzyskanie opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków na temat ewentualnych odstępstw od powyższych rygorów, jak również na temat podziałów własnościowych (ustalenie wielkości działek), nasadzeń i zmian ukształtowania terenu.
3. **Strefa OW - strefa obserwacji i ochrony archeologicznej,** która obejmuje rejon osadnictwa pradziejowego i historycznego. Na terenach objętych strefą obowiązuje uzgodnienie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków inwestycji związanych z naruszeniem stratygrafii nawarstwień ziemnych w celu przeprowadzenia badań wyprzedzających oraz zapewnienia nadzoru archeologicznego w trakcie realizacji inwestycji.
4. **Wsie o wysokich walorach kulturowych.** Do wsi o wysokich walorach

kulturowych zaliczono: Koźmin, Pogódki, Jaroszewy, Malary, Więckowy, Czarnocin, Obozin, Junkrowy, Szczodrowo, Nowy Wiec, Demlin i Godziszewo.

4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt. 3) *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*).

W kościołach miasta i gminy Skarszewy znajdują się cenne obiekty, które są objęte ochroną. Należą do nich wyposażenie kościołów w Czarnocinie, Godziszewie, Obozinie, Pogódkach, Skarszewach i Szczodrowie. Pozyskanie wykazu obiektów ruchomych wpisanych do rejestru zabytków przewidziano do wykonania w I etapie realizacji niniejszego *Programu*.

4.3. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt. 4) *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Na obszarze Ziemi Skarszewskiej zachowały się relikty przeszłości wciąż

odkrywanych grobów skrzynkowych, kurhanów, grodzisk, budowli świeckich, sakralnych, obronnych, gospodarczych i pomników przyrody. Na terenie gminy znajduje się 100 stanowisk archeologicznych. Pozyskanie wykazu obiektów archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków przewidziano do wykonania w I etapie realizacji niniejszego Programu.

4.4. Zasoby muzealne

W mieście funkcjonuje Muzeum Skarszew - Skarszewskie Centrum Ekspozycji Historycznych. Zostało powołane w 2006 r. z inicjatywy Burmistrza Dariusza Skalskiego. Mieści się w budynku przy ul. Szkolnej 9. Na wystawie prezentowane są pamiątki przeszłości Skarszew i okolicy od starszej epoki kamienia do II wojny światowej. Wśród licznych eksponatów można obejrzeć między innymi: dwa medale św. Jerzego z 1657 r. i z czasów wojen napoleońskich, skarszewskie banknoty zastępcze emitowane od 1914 r. do 1920 r., jedna ze stron kontraktu sprzedaży karczmy przed Chojnicką Bramą w Skarszewach z 1802 r., egzemplarz gazety skarszewskiej „Schonecker Anzeiger” z przełomu XIX i XX wieku, kubek z emblematem Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” z 1921 r., dębowe fotele z przedwojennego skarszewskiego magistratu, medaliki z krzyżem św. Benedykta, a także paczkę tytoniu z 1854 r. wyprodukowanego w Landsberg (Gorzów Wielkopolski), archaiczna butelka po piwie z browaru w Monachium z oryginalną etykietą pochodzącą sprzed 1870 r., - tarcza strzelecka skarszewskiego Bractwa Strzeleckiego {kurkowego} z 1883 r. grób skrzynkowy kultury wschodnio-pomorskiej sprzed ok. 2500 lat.

5. Cele i planowane działania w zakresie opieki nad zabytkami

Założeniem opracowania *Programu opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy* jest istotna poprawa stanu zasobów dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy poprzez określenie działań edukacyjnych kierowanych do mieszkańców gminy, organizacyjnych i finansowych kierowanych na elementy dziedzictwa kulturowego oraz upowszechnienie w świadomości społeczeństwa gminy potrzeb i zasad ochrony środowiska kulturowego.

Zgodnie z *Planem Rozwoju Lokalnego Gminy Skarszewy na lata 2004-2013*, przyjętym uchwałą Nr XXXI/268/2004 Rady Miejskiej w Skarszewach z dnia 27 grudnia 2004 roku, podstawowymi walorami gminy są środowisko przyrodnicze i kulturowe. Ze względu na zagospodarowanie terenu, głównie o charakterze rolniczym, dalszy rozwój gminy powinien być oparty na właściwym wykorzystaniu tych walorów i ich zdecydowanej

ochronie. Gmina chcąc skutecznie pełnić rolę centrum gospodarczo-kulturowego tej części Kociewia, powinna podjąć kroki w celu rewitalizacji zabytkowej zabudowy miasta.

5.1. Zadania w zakresie opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy

Gmina Skarszewy jest jedną z najpiękniejszych gmin Kociewia. Mimo swych niezaprzeczalnych walorów turystycznych wynikających z ukształtowania terenu i położenia w pobliżu Trójmiasta, Skarszewy nie zostały jeszcze w pełni odkryte przez turystów. Tereny okalające miasto są przykładem malowniczego krajobrazu morenowego. Piękno tej ziemi podkreśla meandrująca rzeka Wietcisa, która jest największym dopływem Wierzycy. Gmina znajduje się w obrębie wyróżnionej w Planie województwa strefy pojeziernej.

Na terenie Miasta i Gminy Skarszewy znajduje się 40 obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa pomorskiego. Analiza zabytków w podziale na rozmieszczenie obiektów została wykonana w tabeli nr 2.

Tabela nr 2

Liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa pomorskiego w poszczególnych miejscowościach gminy Skarszewy

miejscowość	liczba obiektów
Bączek	5
Bolesławowo	14
Godziszewo	1
Obozin	1
Pogódki	3
Skarszewy	13
Szczodrowo	1
Zapowiednik	2
Razem	40

Struktura własności obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa pomorskiego została przedstawiona w tabeli nr 3.

Tabela nr 3

Struktura własności obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości województwa pomorskiego z terenu miasta i gminy Skarszewy

miejsowość	obiekt	typ własności
Skarszewy	Zespół urbanistyczny miasta	-
	Kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła	Parafia rzymsko-katolicka
	Kapliczka na cmentarzu	Parafia rzymsko-katolicka
	Mury obronne	Gmina Skarszewy
	Zamek joannitów	Gmina Skarszewy
	Dom, Plac Gen. Hallera 8	prywatna
	Dom, Plac Gen. Hallera 9	prywatna
	Dom, Plac Gen. Hallera 10	prywatna
	Dom, Plac Gen. Hallera 11	prywatna
	Dom, Plac Gen. Hallera 12	Gmina Skarszewy
	Dom, Plac Gen. Hallera 13	Gmina Skarszewy
	Dom (dawniej ratusz), Plac Gen. Hallera 14 i 15	nr 14 prywatna / nr 15 Gmina Skarszewy
	Cmentarz żydowski	Skarb Państwa
Bączek	Zespół dworsko-parkowy z częścią folwarku	prywatna
Bolesławowo	Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem	Starostwo Powiatowe
Godziszewo	Kościół parafialny p.w. św. Jana Nepomucena	Parafia rzymsko-katolicka
Obozin	Kościół filialny p.w. św. Michała Archanioła	Parafia rzymsko-katolicka
Pogódki	Kościół parafialny p.w. św. Piotra i Pawła	Parafia rzymsko-katolicka
	Kościół ewangelicki z cmentarzem	Parafia rzymsko-katolicka
	Dwór	Skarb Państwa
Szczodrowo	Kościół parafialny p.w. śś. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza	Parafia rzymsko-katolicka
Zapowiednik	Zespół dworsko-parkowy	Województwo Pomorskie

Zasadnym jest więc wykorzystanie potencjału krajobrazowo-kulturowego Skarszew do promocji miasta i gminy oraz popularyzacji ich zabytków poprzez m.in. rozwój bazy turystycznej w kierunku regionalnego ośrodka turystyki krajoznawczej.

Przez obszar gminy biegnie międzyregionalna trasa rowerowa nr 12 *Trasa Zamków Polski Północnej* oraz planowane regionalne trasy rowerowe (częściowo zrealizowane i oznakowane): nr 111 Puck - Wejherowo - Kartuzy - Nowa Karczma - Stara Kiszewa - Skarszewy - Tczew, nr 117 Gdańsk - Skarszewy - Starogard Gdański - Pelplin - Gniew i nr 112 Tczew - Skarszewy - Starogard Gdański - Chojnice z lokalnym punktem węzłowym obsługi ruchu rowerowego w mieście Skarszewy.

Ponadto przez teren gminy przebiegają dwa szlaki turystyczne:

1. **Zielony** Szlak Skarszewski, który dociera z Trójmiasta na skraj Kociewia do

Skarszew. Część szlaku przebiega przez gminę Skarszewy i wiedzie do drewnianego kościółka w Szczodrowie.

2. **Czerwony** Szlak Jezior Kociewskich - odcinek północny Skarszewy - Starogard Gdański.

Zadania dla samorządu lokalnego w zakresie opieki nad zabytkami zostały opracowane na podstawie analiz dokumentów programowych wyższego szczebla oraz *Strategii rozwoju Miasta i Gminy Skarszewy do 2015 r.*, a także projektowane Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Skarszewy.

Jako główne cele realizacji *Programu opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy* uznano:

1. Opracowanie gminnej ewidencji zabytków w formie elektronicznej i papierowej.
2. Uwzględnienie ochrony obiektów zabytkowych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i kontrola ich realizacji.
3. Inwentaryzacja obiektów małej infrastruktury sakralnej (przede wszystkim kapliczek i krzyży przydrożnych).
4. Ochrona i odnowa obiektów zabytkowych.
5. Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego.
6. Edukacja w zakresie ochrony dóbr kultury.
7. Wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego.

5.2. Kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami

Opieka nad zabytkami stanowi jeden z obszarów działania dla władz lokalnych. Jednym z kierunków przyjętych w *Strategii rozwoju Miasta i Gminy Skarszewy do 2015 r.* jest pielęgnowanie tradycji i historii miasta (priorytet V: *Podniesienie poziomu życia mieszkańców do aglomeracji Trójmiejskiej*). Okres, na który opracowany został niniejszy *Program*, podzielono na dwa etapy:

- 2009-2010,
- 2011-2012.

Ze względu na fakt, iż niniejszy *Program opieki nad zabytkami dla Miasta i Gminy Skarszewy* jest pierwszym opracowaniem o takim charakterze, wykonanym dla obszaru gminy, założono, iż w czasie trwania etapu pierwszego (lata 2009-2010) podejmowane będą działania wstępne, mające charakter przygotowawczy do pełnej realizacji *Programu*.

Planowany zakres działań i harmonogram realizacji *Programu opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy* został przedstawiony w tabeli nr 4.

Tabela nr 4

Zakres i harmonogram działań w zakresie opieki nad zabytkami

Lp	Cel	nr	Działania	Okres realizacji	
				Etap I	Etap II
1	Opracowanie gminnej ewidencji zabytków	1.1	Ujęcie w gminnej ewidencji zabytków w formie papierowej i elektronicznej zabytków objętych opieką konserwatorską		
		1.2	Przegląd i ujęcie w gminnej ewidencji zabytków innych obiektów posiadających walory zabytkowe		
		1.3	Bieżąca aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków		
		1.4	Uzupełnienie <i>Programu opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy</i> o wykaz zabytków ruchomych i archeologicznych		
2	Uwzględnienie ochrony obiektów zabytkowych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i kontrola ich realizacji	2.1	Podejmowanie działań mających na celu uporządkowanie ładu przestrzennego		
		2.2	Przestrzeganie zakazów i nakazów obowiązujących w strefach ochrony wyznaczonych w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Skarszewy		
		2.3	Dostosowanie współczesnych funkcji budynków w nawiązaniu do ich historii poprzez adaptację, rozbudowę i przebudowę		
3	Inwentaryzacja obiektów małej infrastruktury sakralnej (przed wszystkim kapliczek i krzyży przydrożnych)	3.1	Inwentaryzacja w terenie		
		3.2	Wykonanie dokumentacji fotograficznej		
		3.3	Pozyskanie informacji o historii obiektów		
		3.4	Opracowanie kart ewidencyjnych zabytków		
		3.5	Utworzenie szlaku kapliczek i krzyży przydrożnych		
4	Ochrona i odnowa obiektów zabytkowych	4.1	Przegląd stanu obiektów		
		4.2	Zebranie wniosków i opinii w sprawie dalszej kwalifikacji obiektów do gminnej ewidencji dóbr kultury		
		4.3	Wykonanie niezbędnych badań, w tym konserwatorskich		
		4.4	Opracowanie harmonogramu działania w odniesieniu do obiektów będących własnością gminy		
		4.5	Opracowanie regulaminu działania w odniesieniu do obiektów będących własnością osób prywatnych i innych		

Lp	Cel	nr	Działania	Okres realizacji	
				Etap I	Etap II
		4.6	Pozyskanie środków finansowych na realizację przedsięwzięć		
		4.7	Opracowanie zasad udostępniania obiektów zabytkowych w celach turystycznych		
		4.8	Opracowanie przy udziale lokalnej społeczności Lokalnego Programu Rewitalizacji, obejmującego między innymi historyczne centrum miasta		
5	Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego	5.1	Przegląd istniejącego systemu oznakowania zabytków na terenie miasta i gminy		
		5.2	Uzupełnienie oznakowania zabytków na terenie miasta: tablice, plansze, mapy		
		5.3	Zaprojektowanie i realizacja nowych tras turystycznych i rowerowych i utrzymanie obecnych, biegnących przez teren miasta i gminy		
		5.4	Oznakowanie i przygotowanie map tras turystycznych, w tym w szczególności szlaku Skarszewskiego (zielonego) i szlaku Jezior Kociewskich (czerwonego)		
		5.5	Wytyczenie, oznakowanie i przygotowanie mapy trasy turystycznej wzdłuż murów obronnych Skarszew		
		5.6	Opracowanie i publikacja przewodnika o zabytkach		
		5.7	Utworzenie na stronie internetowej miasta i gminy zakładki o zabytkach		
		5.8	Publikacja wydawnictw popularyzujących wiedzę o zabytkach Ziemi Skarszewskiej - pocztówki, broszury, foldery, książki		
		5.9	Utworzenie jednolitego systemu informacji turystycznej o Pojezierzu Kociewskim we współpracy z sąsiednimi gminami		
		5.10	Udostępnienie Gminnej Ewidencji Zabytków na stronie internetowej Miasta i Gminy		
		5.11	Organizowanie międzynarodowych zawodów cieśli i drwali w Skarszewach na placu przy ul. Kościelnej		
6	Edukacja w zakresie ochrony dóbr kultury	6.1	Włączenie tematyki ochrony dóbr kultury do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę		
		6.2	Prezentacja historii miasta i jego zabytków w formie cyklicznej w mediach i lokalnej prasie		
		6.3	Organizacja konkursów plastycznych, fotograficznych i historycznych na szczeblu szkoły i gminy		
		6.4	Organizacja wystaw promujących wartość zasobów dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy		

Lp	Cel	nr	Działania	Okres realizacji	
				Etap I	Etap II
		6.5	Organizowanie konkursów na najlepsze prace dyplomowe o tematyce dziedzictwa kulturowego Ziemi Skarszewskiej		
		6.6	Ustanowienie nagrody za najlepsze prace naukowe dotyczące środowiska kulturowego Miasta i Gminy Skarszewy		
7	Wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego	7.1	Propagowanie działania społecznej opieki nad zabytkami		
		7.2	Współpraca z organizacjami społecznymi dla ochrony środowiska kulturowego		
		7.3	Gromadzenie materiałów archiwalnych (stare zdjęcia, mapy, publikacje, studia, itp.) dotyczących Miasta i Gminy Skarszewy		
		7.4	Prowadzenie szkoleń i spotkań informacyjnych dotyczących środowiska kulturowego Ziemi Skarszewskiej kierowanych do wszystkich mieszkańców		

Konsekwentnie prowadzona i długofalowa polityka Miasta i Gminy Skarszewy w zakresie opieki nad zabytkami oraz realizacja niniejszego *Programu* stanowią szansę na ocalenie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

6. Monitoring procesu realizacji *Programu*

Monitoring realizacji *Programu* pozwoli na bieżącą analizę oraz kontrolę zgodności założonego harmonogramu realizacji z faktycznymi działaniami podejmowanymi przez właścicieli poszczególnych obiektów zabytkowych. Za monitorowanie realizacji *Programu opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy* odpowiada Burmistrz Skarszew.

Zgodnie z art. 87 ust. 5 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Burmistrz Skarszew powinien co 2 lata sporządzać sprawozdanie z realizacji *Programu*. Sprawozdania te powinny zostać przedstawione Radzie Miejskiej.

W celu efektywnego monitorowania przyjęto wskaźniki, służące ocenie wdrażania *Programu opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy*.

Tabela nr 5

Wskaźniki oceny wdrażania Programu

Lp.	Cel	Proponowane wskaźniki
1	Opracowanie gminnej ewidencji zabytków	1. Liczba opracowanych kart ewidencyjnych.
2	Uwzględnienie ochrony obiektów zabytkowych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i kontrola ich realizacji	1. Liczba obiektów uwzględnionych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. 2. Liczba zaobserwowanych nieprawidłowości w realizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
3	Inwentaryzacja obiektów małej infrastruktury sakralnej (przede wszystkim kapliczek i krzyży przydrożnych)	1. Termin opracowania szlaku. 2. Liczba odrestaurowanych obiektów. 3. Liczba pisanych obiektów w kartach ewidencyjnych.
4	Ochrona i odnowa obiektów zabytkowych	1. Liczba obiektów objętych przeglądem. 2. Liczba obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków. 3. Liczba obiektów, dla których pozyskano zewnętrzne źródła finansowania. 4. Liczba udostępnionych turystycznie obiektów zabytkowych.
5	Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego	1. Liczba przeglądów oznakowania zabytków na terenie miasta i gminy wykonanych w ciągu roku. 2. Liczba uzupełnień w oznakowaniu zabytków (tablice, plansze, mapy). 3. Liczba oznakowanych tras turystycznych. 4. Liczba przygotowanych map tras turystycznych. 5. Liczba publikacji wydawnictw popularyzujących wiedzę o zabytkach Ziemi Skarszewskiej (także wspólnie z gminami sąsiednimi).
6	Edukacja w zakresie ochrony dóbr kultury	1. Liczba zajęć szkolnych przeprowadzonych w szkołach podstawowych i gimnazjach w ciągu roku. 2. Liczba zorganizowanych konkursów dotyczących historii miasta w postaci konkursów plastycznych, fotograficznych i historycznych w ciągu roku. 3. Liczba zorganizowanych wystaw promujących wartość zasobów dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy Skarszewy. 4. Liczba prac dyplomowych o tematyce dziedzictwa kulturowego Ziemi Skarszewskiej.
7	Wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego	1. Liczba organizacji społecznych współpracujących z Urzędem Miasta dla ochrony środowiska kulturowego. 2. Liczba zgromadzonych materiałów archiwalnych dotyczących Miasta i Gminy Skarszewy. 3. Liczba szkoleń i spotkań informacyjnych dotyczących środowiska kulturowego Ziemi Skarszewskiej kierowanych do wszystkich mieszkańców.

Ponadto w 2011 r. rozpoczęte zostaną przygotowania do opracowania i przyjęcia w roku 2012 Programu opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy na lata 2013-2016.

7. Potencjalne źródła finansowania realizacji Programu

Zapisy art. 71 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określają zasady finansowania opieki nad zabytkami. W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności użytkownika wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.

Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Środki Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

*Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17
00-071 Warszawa
Telefon: 022 42-10-100
mkidn@esp.mkidn.gov.pl
<http://www.mkidn.gov.pl>*

Program „ROZWÓJ INICJATYW LOKALNYCH”

Instytucja zarządzająca (podmiot upoważniony): Narodowe Centrum Kultury

Celem programu jest pobudzanie inicjatyw lokalnych oraz stwarzanie warunków do rozwoju twórczości. W ramach programu wspierane są wszystkie niskobudżetowe zadania (tj. takie, w których maksymalna wnioskowana dotacja z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego wynosi maksymalnie 25.000 zł).

Celem programu jest wyrównywanie różnic w dostępie do kultury, pobudzanie kulturalnych inicjatyw lokalnych oraz stwarzanie na poziomie lokalnym warunków do rozwoju twórczości.

W ramach programu wspierane będą niskobudżetowe zadania z zakresu:

- a) upowszechniania kultury (np. lokalne projekty animacyjne, imprezy i sezony artystyczne),
- b) edukacji kulturalnej (np. warsztaty artystyczne, projekty edukacyjne, konkursy, plenery artystyczne, zajęcia terapeutyczne i resocjalizacyjne wykorzystujące techniki pracy kulturalnej),
- c) promocji twórczości (np. wystawy, przeglądy, festiwale, koncerty, spotkania ze sztuką itp.),
- d) ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

W ramach programu nie można ubiegać się o dofinansowanie zadań związanych z: wydawnictwami książkowymi, czasopismami (oprócz druków ulotnych, które nie wymagają ISBN, ISSN), zakupem nowości bibliotecznych, realizacją projektów współfinansowanych z funduszy europejskich, promocją polskiej kultury za granicą oraz organizacją wydarzeń literackich, zakup środków trwałych (także kosztujących poniżej 3.500 zł) oraz prace budowlano-inwestycyjne.

Program „DZIEDZICTWO KULTUROWE”

Program „Dziedzictwo kulturowe” zakłada realizację następujących priorytetów:

1. Priorytet 1 „Ochrona zabytków”.
2. Priorytet 2 „Rozwój instytucji muzealnych”.
3. Priorytet 3 „Ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami kraju”.
4. Priorytet 4 „Tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego”.
5. Priorytet 5 „Ochrona dziedzictwa kultury ludowej”.

Priorytet 1 „Ochrona zabytków” ma na celu ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego oraz konserwację i rewaloryzację zabytków.

Beneficjentami Priorytetu 1 mogą być:

- osoby fizyczne,
- jednostki samorządu terytorialnego,
- inne jednostki organizacyjne.

Minimalna kwota dotacji wynosi 25.000 zł. Dofinansowanie może być udzielone maksymalnie do 50% nakładów koniecznych.

Priorytet 2 „Rozwój instytucji muzealnych” ma za zadanie wspieranie finansowe instytucji muzealnych w zakresie pozyskiwania nowych zbiorów muzealnych, oraz konserwacji i zabezpieczeniu już posiadanych obiektów. W ramach priorytetu

wspierane są również zadania mające na celu popularyzację zbiorów poprzez organizację czasowych wystaw muzealnych, zwłaszcza o charakterze ogólnopolskim i międzynarodowym oraz modernizacja stałych wystaw muzealnych pod kątem wykorzystania nowoczesnych technik multimedialnych. Nowością jest możliwość zakupu w ramach Priorytetu niezbędnego sprzętu do pracowni konserwatorskich, jak również sprzętu do realizacji wystaw. Priorytet „Rozwój instytucji muzealnych” skierowany jest przede wszystkim do muzeów samorządowych, jednakże na poszczególne zadania, zwłaszcza w zakresie konserwacji archiwaliów, starodruków i księgozbiorów, mogą również wnioskować biblioteki, organizacje pozarządowe, oraz kościoły i związki wyznaniowe.

Beneficjentami Priorytetu 2 mogą być:

- organizacje pozarządowe,
- kościoły i związki wyznaniowe,
- samorządowe instytucje kultury.

Wkład własny wynosi minimum 15% dla organizacji pozarządowych oraz kościołów i związków wyznaniowych, 25% dla samorządowych instytucji kultury. Minimalna kwota wnioskowana wynosi 25.000 zł w przypadku zakupu muzealiów, archiwaliów, starodruków oraz 50.000 zł w przypadku innych zadań, w tym zakupu sprzętu i wyposażenia.

Priorytet 4 „Tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego” wspiera przedsięwzięcia, mające na celu zwiększenie dostępu do zasobów dziedzictwa kulturowego i naukowego, a także jego ochronę w formie cyfrowej. Priorytet jest narzędziem koordynacji procesów digitalizacyjnych w kraju i utrzymania określonych standardów w tym zakresie.

Beneficjentami Priorytetu 4 mogą być:

- organizacje pozarządowe,
- kościoły i związki wyznaniowe,
- samorządowe instytucje kultury,
- publiczne i niepubliczne szkoły i uczelnie wyższe,
- jednostki naukowo-badawcze podległe Ministrowi Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- podmioty prowadzące działalność gospodarczą w sferze kultury.

Wkład własny wynosi 15% dla organizacji rządowych, pozarządowych oraz związków wyznaniowych, 25% dla samorządowych instytucji kultury, 35% dla podmiotów gospodarczych, państwowych i niepaństwowych szkół wyższych i jednostek naukowo-badawczych. Minimalna kwota wnioskowana wynosi 50.000 zł.

Priorytet 5 „Ochrona dziedzictwa kultury ludowej” ma na celu zachowanie, dokumentowanie i przekaz autentycznych wartości kultury tradycyjnej, ochronę twórczości ludowej, w tym unikalnych umiejętności, ich popularyzację w społeczeństwie, a także kształtowanie tożsamości lokalnej.

Beneficjentami Priorytetu 5 mogą być:

- organizacje pozarządowe,
- samorządowe instytucje kultury,
- podmioty prowadzące działalność gospodarczą w sferze kultury.

Wkład własny wynosi 25% dla samorządowych instytucji kultury, 15% dla organizacji pozarządowych, 35% dla podmiotów prowadzących działalność gospodarczą w sferze kultury.

Środki Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Gdańsku
ul. Kotwiczników 20
80-881 Gdańsk
Tel. 0-58 301-62-67/68;
e-mail: gdansk@zabytki.mail.pl
www.ochronazabytkow.gda.pl

Dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, może być udzielona przez Ministra Kultury i Ochrony Dziedzictwa Narodowego oraz przez wojewódzkiego konserwatora zabytków (art.74 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) lub samorząd powiatu lub gminy. Dotacja może sięgać do wysokości 50% ogólnej kwoty poniesionej przez właściciela na renowację zabytku, a w wyjątkowych okolicznościach nawet do 100% (art. 78 ustawy).

Dotacje można otrzymać na prace związane z renowacją substancji zabytkowej budowli. Do ogólnych kosztów związanych z renowacją zabytku można włączyć nakłady konieczne i uzasadnione poniesione na: sporządzenie ekspertyz, badań, programów prac konserwatorskich i restauratorskich, projektu budowlanego, projektu odtworzenia kompozycji wnętrz oraz wykonanie prac budowlano-konserwatorskich, a także zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej. Zakres prac odtworzeniowych nie może przekraczać 50% oryginalnej substancji zabytku. Dotacje można uzyskać zarówno na prace planowane w roku składania wniosku o jej przyznanie, jak i na już wykonane w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego

Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego
ul. Okopowa 21/27,
80-810 Gdańsk,
tel. (058)32-61-555
e-mail: info@woj-pomorskie.pl
www.woj-pomorskie.pl

Priorytet 6 - Turystyka i dziedzictwo kulturowe

Cel główny: Efektywne i zrównoważone wykorzystanie potencjału przyrodniczego i kulturowego dla rozwoju turystyki.

Cele szczegółowe:

- podniesienie jakości publicznej infrastruktury turystycznej,
- rozwijanie systemu informacji turystycznej i kulturalnej oraz promocja sieciowych produktów turystycznych,
- poprawa atrakcyjności turystycznej miejsc o wysokich walorach kulturowych,
- zrównoważone wykorzystanie walorów przyrodniczych regionu w rozwoju turystyki.

Działanie 6.1. Infrastruktura wzmacniająca potencjał turystyczny

W ramach działania 6.1. realizowane będą projekty, polegające m.in. na:

- budowie, przebudowie i rozbudowie obiektów publicznej infrastruktury turystycznej o znaczeniu regionalnym lub ponadregionalnym (m.in. porty, przystanie i pomosty służące turystyce wodnej),
- budowie, przebudowie i rozbudowie liniowej publicznej infrastruktury turystycznej o znaczeniu regionalnym lub ponadregionalnym służących rozwojowi sezonowych (letnich i zimowych) specyficznych form turystyki (m.in.: trasy rowerowe, szlaki wodne, konne, piesze wraz z oznakowaniem);
- budowie, przebudowie i rozbudowie urządzeń lecznictwa uzdrowiskowego (m.in. parki i urządzone ścieżki ruchowe, urządzone odcinki wybrzeża morskiego, tężnie, grzybki inhalacyjne, pijalnie uzdrowiskowe, lecznicze i rehabilitacyjne baseny uzdrowiskowe) oraz ujęcia wód leczniczych i termalnych.

W ramach ww. typów projektów możliwa jest również realizacja inwestycji związanych z budową, przebudową i rozbudową publicznej infrastruktury poprawiającej

dostępność do obiektów i atrakcji turystycznych (m.in. parkingi, ciągi komunikacyjne i infrastruktura dla niepełnosprawnych).

Beneficjentami działania 6.1. mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- podmioty wykonujące zadania jst/związku komunalnego,
- organizacje pozarządowe,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- parki narodowe i parki krajobrazowe,
- szkoły wyższe,
- jednostki naukowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- jednostki sektora finansów publicznych, posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej),
- podmioty działające w oparciu o umowę o partnerstwie publiczno-prywatnym.

Maksymalny poziom dofinansowania ze środków EFRR wynosi 75%, a minimalna wartość projektu, co do zasady, wynosi 4.000.000 zł.

Działanie 6.2 Promocja i informacja turystyczna

W ramach działania 6.2 realizowane będą projekty, polegające m.in. na:

- opracowaniu, rozwoju i promocji produktów turystycznych, kulturowych i tradycyjnych (m.in. szlaki turystyczne, jarmarki, inne wydarzenia kulturowe, produkty spożywcze, wyroby rzemiosła) wykorzystujących specyficzne zasoby i zwyczaje regionalne, w tym m.in. wykonywanie analiz i badań marketingowych,
- integracji i rozbudowie regionalnego systemu informacji turystycznej (poprzez budowę nowych oraz rozbudowę i przebudowę istniejących centrów i punktów informacji turystycznej, w tym rozwój systemów informacyjnych, uruchamianie infokiosków i innych nowoczesnych rozwiązań, rozszerzanie oferty wydawnictw informacyjnych i promocyjnych),
- finansowaniu organizacji i/lub udziału w imprezach wystawienniczych i targowych oraz innych wydarzeniach o randze ponadregionalnej w kraju i poza jego granicami, bezpośrednio powiązanych z promocją walorów turystycznych regionu,
- organizacji kampanii reklamowych promujących walory turystyczne i kulturowe województwa w kraju i poza jego granicami.

Beneficjentami działania 6.2. mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- podmioty wykonujące zadania jst/związku komunalnego,
- organizacje pozarządowe,
- szkoły wyższe,
- jednostki naukowe,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- parki narodowe i parki krajobrazowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- jednostki sektora finansów publicznych, posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej),
- podmioty działające w oparciu o umowę o partnerstwie publiczno-prywatnym.

Maksymalny poziom dofinansowania ze środków EFRR wynosi 75%, a ,minimalna wartość projektu, co do zasady, wynosi 400.000 zł.

Działanie 6.3 Regionalne dziedzictwo kulturowe o potencjale turystycznym

W ramach działania 6.3 realizowane będą projekty, polegające m.in. na:

- pracach restauracyjnych i konserwatorskich oraz adaptacji budynków, budowli i innych obiektów o znaczeniu historycznym, nadanie im nowych funkcji użytkowych kulturowych oraz turystycznych, w tym także zabezpieczenie obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń,
- pracach restauracyjnych i konserwatorskich oraz adaptacji zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych i nadanie im nowych funkcji użytkowych kulturowych oraz turystycznych,
- pracach restauracyjnych i konserwatorskich i zagospodarowaniu zabytkowych, ogólnodostępnych założeń parkowych oraz zabytków sztuki inżynierskiej, kompleksowych założeń przemysłowych i folwarcznych wraz z nadaniem im nowych funkcji kulturowych i turystycznych,
- pracach restauracyjnych i konserwatorskich zabytkowych budynków sakralnych stanowiących atrakcję turystyczną,
- tworzeniu nowych oraz przeciwdziałanie niszczeniu istniejących stanowisk i obiektów archeologicznych tworzących własną formę krajobrazowo-turystyczną (np. grodziska, kurhany, kopce) oraz budowie nowych, rozbudowie i przebudowie istniejących obiektów funkcjonalnie z nimi związanych. W ramach uzupełnienia realizowanych przedsięwzięć przewiduje się poprawę dostępu do obiektów zabytkowych (budowa i przebudowa ciągów

komunikacyjnych: dróg dojazdowych, alei zabytkowych, kładek oraz tworzenie infrastruktury dla niepełnosprawnych, itp.). W powiązaniu z ww. typami projektów możliwe jest również kompleksowe zagospodarowywanie otoczenia obiektów zabytkowych.

Beneficjentami działania 6.3 mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- organizacje pozarządowe,
- szkoły wyższe,
- instytucje kultury,
- jednostki naukowe,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- parki narodowe i parki krajobrazowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- partnerzy społeczni i gospodarczy,
- jednostki sektora finansów publicznych, posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej),
- podmioty działające w oparciu o umowę o partnerstwie publiczno-prywatnym.

Maksymalny poziom dofinansowania ze środków EFRR wynosi 75%, a minimalna wartość projektu, co do zasady, wynosi 4.000.000 zł.

Działanie 6.4 Wspieranie i zachowanie walorów przyrodniczych

W ramach działania 6.3 realizowane będą projekty, polegające m.in. na:

- kompleksowych przedsięwzięciach z zakresu ochrony, rewaloryzacji i udostępniania obszarów chronionych, obejmujące, np. budowę, rozbudowę lub modernizację infrastruktury kierunkującej ruch turystyczny w wyznaczone miejsca na obszarach cennych przyrodniczo (szlaki turystyczne: trasy rowerowe, szlaki piesze, ścieżki dydaktyczne, pomosty komunikacyjne, platformy widokowe, wieże obserwacyjne, parkingi, itp.),
- finansowaniu ochrony i restytucji różnorodności gatunkowej i siedliskowej,
- rewaloryzacji parków publicznych jako dóbr kultury i banku genów.

W ramach ww. typów projektów możliwa jest także realizacja akcji promocyjnych i edukacyjnych. Beneficjentami działania 6.4 mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- podmioty wykonujące zadania jst/związku komunalnego,

- organizacje pozarządowe,
- szkoły wyższe,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- parki narodowe i parki krajobrazowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- jednostki sektora finansów publicznych, posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej),
- podmioty działające w oparciu o umowę o partnerstwie publiczno-prywatnym.

Maksymalny poziom dofinansowania ze środków EFRR wynosi 75%, a minimalna wartość projektu, co do zasady, wynosi 200.000 zł.

Priorytet 8: Lokalna infrastruktura podstawowa

Cel główny: Wzmocnienie potencjału rozwojowego na obszarach poza dużymi miastami.

Cele szczegółowe: Sformułowany powyżej cel główny będzie realizowany poprzez następujące cele szczegółowe:

1. zwiększenie lokalnej atrakcyjności inwestycyjnej, osiedleńczej i turystycznej;
2. zmniejszenie dysproporcji regionalnych w zakresie wyposażenia w infrastrukturę gospodarki wodno-ściekowej oraz gospodarki odpadami.

Działanie 8.1.2. Lokalna infrastruktura wspierająca rozwój gospodarczy

W ramach działania 8.1.2 realizowane będą projekty, polegające m.in. na:

1. budowie, przebudowie lub rozbudowie lokalnej ogólnodostępnej publicznej infrastruktury turystycznej, w tym m.in. tras kajakowych i rowerowych, szlaków turystycznych i przyrodniczych, portów i przystani jachtowych, stanic, punktów i wież widokowych wraz z oznakowaniem i niezbędną infrastrukturą towarzyszącą, miejsc biwakowania, parkingów,
2. tworzeniu i rozwijaniu podregionalnych i lokalnych systemów promocji i informacji turystycznej,
3. budowie, przebudowie i rozbudowie turystycznych linii kolejowych (z wyłączeniem zakupu lub remontów taboru),
4. pracach konserwatorskich, prace restauracyjnych i adaptacji budynków o znaczeniu historycznym z możliwością nadania im nowych funkcji,

5. uzbrojeniu terenów pod inwestycje gospodarcze (z wyłączeniem funkcji mieszkaniowych) związane z doprowadzeniem podstawowej infrastruktury liniowej: wodociągów, kanalizacji sanitarnej i deszczowej, sieci teleinformatycznej, sieci ciepłowniczej, elektrycznej, gazowej oraz dróg wewnętrznych,
6. kompleksowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, obejmujących m.in.: przebudowę, rozbudowę lub remonty publicznej infrastruktury związanej z rozwojem funkcji m.in. gospodarczych (w tym turystycznych, społecznych, rekreacyjnych), rewaloryzację i zagospodarowanie przestrzeni publicznych, w tym zakładanie parków i odnowa istniejących terenów zielonych oraz tworzenie stref bezpieczeństwa i zapobiegania przestępczości.

Beneficjentami działania 8.1.2 mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- podmioty wykonujące zadania jst/związku komunalnego,
- instytucje kultury,
- administracja rządowa,
- inne podmioty zaliczane do sektora finansów publicznych,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- organizacje pozarządowe,
- kościoły i związki wyznaniowe,
- podmioty działające w oparciu o umowę o partnerstwie publiczno-privatnym.

Maksymalny poziom dofinansowania ze środków EFRR wynosi 75%, a minimalna wartość projektu dla wymienionych w punktach 1-4 wynosi 400.000 zł, dla projektów wymienionych w punktach 5-6 nie przewidziano limitów wartości projektu.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa Oddział Gdynia
ul. Kołłątaja 1
81-332 Gdynia
Tel. 058 668 60 00
e-mail: pomorski@arimr.gov.pl
www.arimr.gov.pl

Program rozwoju obszarów wiejskich, działanie: Odnowa i rozwój wsi

Cel działania: Działanie będzie wpływać na poprawę jakości życia na obszarach wiejskich przez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi oraz promowanie obszarów wiejskich. Umożliwi rozwój tożsamości społecznej

wiejskiej, zachowanie dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich oraz wpłynie na wzrost atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej obszarów wiejskich.

W ramach działania realizowane będą m.in. przedsięwzięcia polegające na:

1. budowie, przebudowie, remoncie lub wyposażeniu obiektów pełniących funkcje publiczne, społeczno-kulturalne, rekreacyjne i sportowe, a także służących promocji obszarów wiejskich, w tym propagowaniu i zachowaniu dziedzictwa historycznego, tradycji, sztuki oraz kultury,
2. kształtowaniu obszaru przestrzeni publicznej,
3. budowie, remoncie lub przebudowie infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystycznych, sportowych lub społeczno-kulturalnych,
4. zakupie obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie, w tym budynków będących zabytkami, z przeznaczeniem na cele publiczne,
5. odnawianiu, eksponowaniu lub konserwacji lokalnych pomników historycznych, budynków będących zabytkami lub miejsc pamięci,
6. kultywowaniu tradycji społeczności lokalnej oraz tradycyjnych zawodów.

Beneficjentami działania mogą być:

- gminy, instytucje kultury, dla której organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego,
- kościoły lub inne związki wyznaniowe,
- organizacje pozarządowe mające status organizacji pożytku publicznego.

Maksymalny poziom dofinansowania ze środków EFRR wynosi 75%, a minimalna wartość projektu, co do zasady, wynosi 500.000 zł. Projekty mogą być realizowane w miejscowościach do 5 000 mieszkańców i powinny się wpisywać w zakres Planu Odnowy Miejscowości.

8. Podsumowanie

Założeniem opracowania *Programu opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy* jest istotna poprawa stanu zasobów dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy poprzez określenie działań edukacyjnych kierowanych do mieszkańców gminy, organizacyjnych i finansowych kierowanych na elementy dziedzictwa kulturowego oraz upowszechnienie w świadomości społeczeństwa gminy potrzeb i zasad ochrony środowiska kulturowego.

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) powinien sporządzić na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami.

Podstawowym aktem prawnym regulującym zasady ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce jest *ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Zgodnie z art. 5 ustawy, opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

1. naukowego badania i dokumentowania zabytku,
2. prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
3. zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
4. korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
5. popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Przy opracowaniu *Programu opieki nad zabytkami dla Miasta i Gminy Skarszewy* uwzględniono zapisy dokumentów na poziomie krajowym (*Narodowa Strategia Rozwoju Kultury 2004-2013*, tezy do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami), wojewódzkim (*Strategia rozwoju województwa pomorskiego, Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013, Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Pomorskim na lata 2004-2013, Program Opieki nad zabytkami w Województwie Pomorskim na lata 2007-2010*) oraz powiatowym (*Strategia rozwoju powiatu starogardzkiego na lata 2003-2013*).

Program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy na lata 2009-2012 jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi przez krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty programowe.

Rejestr zabytków województwa pomorskiego jest prowadzony przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku, ul. Kotwiczników 20. W Rejestrze Zabytków Nieruchomych Województwa Pomorskiego według stanu na 26 listopada 2008 r. na terenie Miasta i Gminy Skarszewy znajduje się 40 obiektów.

W przygotowywanym *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania*

przestrzennego miasta i gminy Skarszewy, obszary objęte ochroną dziedzictwa kulturowego to omówione wcześniej obiekty zabytkowe.

W kościołach miasta i gminy Skarszewy znajdują się cenne obiekty, które są objęte ochroną. Należą do nich wyposażenie kościołów w Czarnocinie, Godziszewie, Obozinie, Pogódkach, Skarszewach i Szczodrowie. Ponadto na terenie gminy znajduje się 100 stanowisk archeologicznych.

Jako główne cele realizacji *Programu opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Skarszewy* uznano:

1. Opracowanie gminnej ewidencji zabytków.
2. Uwzględnienie ochrony obiektów zabytkowych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i kontrola ich realizacji.
3. Inwentaryzację obiektów małej infrastruktury sakralnej (przede wszystkim kapliczek i krzyży przydrożnych).
4. Ochronę i odnowę obiektów zabytkowych.
5. Promocję i popularyzację dziedzictwa kulturowego.
6. Edukację w zakresie ochrony dóbr kultury.
7. Wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego.

W *Programie* określono szczegółowe zadania w ramach realizacji postawionych celów wraz z koncepcją procesu monitoringu, a także wskazano potencjalne źródła finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku, Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013 oraz Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

9. Źródła danych

1. „Katalog zabytków sztuki w Polsce” pod red. Barbary Roll i Iwony Strzeleckiej, województwo gdańskie, tom 5, zeszyt 3, Warszawa, 1993
2. „Zabytki architektury i budownictwa w Polsce”, województwo gdańskie, Zeszyt 3, Warszawa, 1972
3. Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl
4. Dokumentacja fotograficzna wykonana w trakcie wizji lokalnych w okresie 04.12.-09.12.2008 r. przez zespół WGS84 Polska Sp. z o.o.
5. Ellwart Jarosław: „Skarszewy i okolice”, Gdynia, 1998
6. Grunt Stanisław: „Budownictwo sakralne w Diecezji Pelplińskiej”, Pelplin, 2006
7. Kozłowski Edwin: „Ziemia Skarszewska w zarysie”, Gdańsk, 1991
8. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, Warszawa, 2004
9. Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego” na lata 2004-2013, Warszawa, 2004
10. Odyniec Waclaw: „X wieków Skarszew w służbie narodu polskiego”, Gdańsk, 1963
11. Pauli Henryk: „800 lat Skarszew: 1198-1998”, Gdańsk, 1997
12. Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Skarszewy na lata 2004-2013, Skarszewy, 2004
13. Projekt Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Skarszewy, Skarszewy, maj 2008
14. Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013
15. Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, kwiecień, 2006
16. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków z 14 maja 2004, Dz.U. Nr 124, poz. 1305
17. Strategia rozwoju Miasta i Gminy Skarszewy do 2015 r., Skarszewy, lipiec 2001
18. Strategia rozwoju powiatu starogardzkiego na lata 2003-2013, sierpień, 2002
19. Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Pomorskiego na lata 2004-2013, Gdańsk, 2004
20. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego, lipiec, 2005
21. Strona internetowa miasta i gminy Skarszewy www.skarszewy.pl
22. Strona internetowa powiatu starogardzkiego www.powiatstarogard.pl
23. Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami, ROZ, 2004
24. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz.U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.
25. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, Dz.U. z 2001 r. Nr 142 poz.1591 z późn. zm.
26. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, Warszawa, 2005
27. Wykaz obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków Nieruchomych Województwa Pomorskiego według stanu na 26 listopada 2008 r.